

UNITÁRIUS ÉLET

XLI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1987. MÁRCIUS-ÁPRILIS

HARCOS EMBER BÉKESSÉGE

Balázs Ferenc (1901—1937) mészárosi unitárius lelkészként hosszas szenvedés után halt el. Amerikai származású felesége haláláig ápolta, azután egyetlen gyermekükkel Enikővel visszaköltözött az Egyesült Államokba.

Balázs Ferenc életéről és munkásságáról lapunk következő számaiban több írásban kívánunk megemlékezni.

Ez az egyházi beszéde — mely tudomásunk szerint annakidején nyomtatásban nem jelent meg — a Keresztény Magvető 1986. évi első számában látott napvilágot. Innen vettük át néhány soros rövidítéssel lapunkba.

Mt. 5,23—24.

Amikor Jézus valami mélyértelmű igazságot akart kifejezni, kis történetkéket, szemléletes leírásokat keresett, amelyekkel igazságait a hallgatók elé mintegy lerajzolhassa. A szavakból alakokat formált, a gondolatokat képekké alakította; egészen megelevenítette az igazságot, úgy, hogy azok az emberszívekbe már nem mint holtta merevedett szavak, hanem mint eleven valóságok vonulhattak be.

Az emberek nemcsak hallották, hanem látták is az igazságokat. Ezért tudott Jézus súlyos igazságokat olyan könnyen megérthetőkké tenni. Ezért lett megértett igazság minden, amit ő ajkára vett.

Amikor a fölolvastott bibliai mondást Jézus a hegyen összegyűlt sokaságnak elmondotta, a szemek előtt körülbelül ez a kép rajzolódhatott ki:

— Valaki elindul az oltár felé; viszi az ajándékait. Meggyörnyedt, rövid léptekkel megy; ajándékai súlyosak. Az ajándékok mindig súlyosak. Ha nehéz fémből készült áldozati tárgyért visz valaki az oltárra, az is súlyos. Ha csak egy szelíd gerlét visz valaki, az is nehéz, mert az elválás néha még a könnyecseppet is ólomsúlyossá teszi. S ha valaki semmi egyebet nem visz, mint szívében egy megbánt vétket, egy jóvátett hibát, egy megkönnyezett rossz szót, talán az a legnehezebb. Csak a tiszta szív könnyű. De a tiszta szívet nem szokták ajándékba vinni; a tiszta szívet nem lehet elajándékozni.

Az a valaki, aki ilyen súlyos ajándékot cipel Istennek áldozattételre, mielőtt rászánta volna magát az útra, számot vetett önmagával. Megvizsgálta lelkét, gondolatait, azokat, amik már csak voltak és azokat, amik még csak alighogy fölfakadtak. Számot vetett önmagával, mert meg akarta tudni: szabad-e neki Istenéhez közeledni.

De tiszta volt a szíve, nem talált benne semmi bűnt. Elhozhatta ajándékait, hogy az oltárra tegye áldozattételre.

Fölmegy az oltár lépcsőjén, és megáll az ajándékokkal. A szíve már készen áll arra, hogy megfakadjon és Istent keresse, de akkor észébe jut valami. S erre bezárja a szívét, ami már-már megnyílott; visszafojtja

a megindult zsoldárt, amely már reszketett a mellében, s leteszi az ajándékait az oltár lépcsőjére. Megindul visszafelé.

Ennek az embernek az jutott eszébe, hogy valakit ott hagyott a szülőfalujában, valakit, akinek panasz volt ellene, s akit elfelejtett megbékíteni. És azért indult vissza, hogy megbékítse azt az embert. Addig nem ajánlhatja föl az Istennek ajándékait, míg meg nem békíti embertársát.

Pedig az az ember, aki most lehorgasztott fejjel visszafelé tart, nem volt hibás abban, hogy embertársát megsértette. Ő benne csöppnyi rosszakarat sem volt. És mégis visszamegy, hogy megbékítse a panaszosát! Mert úgy érzi, hogy nem állhat meg bátorságosan Isten előtt addig, amíg nincs mindenkivel békekességben. Úgy érzi, hogy békekesség nélkül képmutatás és öncsalás az áldozattétel Isten előtt! Ezért megy vissza. Megy lehajtott fővel, csendesesen. Alázatosan. De az arcán látszik, hogy ajándékait az oltáron hagyta, és még vissza fog térni, egészen tiszta szívvel a megbékített barát áldásával.

Ilyenformán rajzolódhatott ki a kép a hegyen a hallgatóság lelkében, míg Jézus Istentől és az emberek közötti békekességről beszélt. Így érthették meg Jézus szavait.

Azt mondják, hogy a harc a szülőoka minden haladásnak, hogy az élőlények között dúló küzdelem váltja ki a fejlődést. Aratnia kell a halálnak, hogy megdicsőülhessen az élet. Kellenek a nagy kataklizmák, források, békétlenségek, elégedetlenségek, hogy sebezsebben ömljék a vér az erekben, s a forró vér megérlelje a nagy tettet kiváltó akaratot. Azt mondják, hogy a világot az éhség és a szerelem vezeti, ez a két örök, betölthetetlen úr, ez a két nagy kielégületlenség, ez a két nagy békétlenség. Az eltikkadó ember keresi a forrásokat, nem az, aki már eloltotta a szomjúságát. Azt mondják, hogy a világot nem a harmónia, hanem a diszharmónia kergeti haladásba.

És azt mondják, hogy az Istent nem a kielégült, jóllakott, biztonságban nyugvó ember találta meg, hanem az, aki remegve menekült a reásújtó veszedelmek elől, aki többet látott az eget hasító villámlásban vakító fénysávnál, s térdre hullott, mikor végigrohant a pusztító szélvész a hegyek között. Azt mondják, hogy Istent sem a mindent elcsitító békében találta meg az ember, hanem a nagy békétlenségben, a félelemben és a többetvárásban.

Ezt mondják a múltból, és ezt tapasztalhatjuk a jelenben is. A megelegedettség nem lendíti az embert egy lépéssel sem tovább a haladás útjában. Ha nem sarkallják a rászűsödő szükségek a verseny, az egyéni becsvágy; ha lehajtja mindenki a fejét alázatosságban, s nem emeli föl magasabbra, mint a többiek, nincs haladás; nincsenek megtalált istenek!

Ezt mondják, s ha ezeket a gondolatokat Jézus

**OLVASÓINKNAK ISTENTŐL ÁLDOTT
BOLDOG HÚSVÉTI ÜNNEPEKET KÍVÁNUNK!**

venné ajkára, mi látnók azokat megjelenítve, kifordulva.

Látnók, hogy az az ember, aki az elébb meggörnyedve cipelte az ajándékait, fellép az oltár elé, de nem ejti le a fejét a mellére, amikor belédöbben a gondolat: a kibékítetlen jóbarát. Sőt, ez a gondolat nem is jut el a tudatába. Benne nem támadhatnak ilyenféle gondolatok, mert ő nem kívánja a békességet olyan mindent-odaadó, térdrehulló kívánással; ő találkozni tud Istenével akkor is, ha haragos indulatok háborognak a lelkében.

Fellép az oltárra és kitarja két kezét. És szavak röppennek el ajkáról, amiket meleg vérben áztatott meg. S az imája hörgő átkozódás. Bosszúvágy. Fölkerekedés. Ő tud beszélni Istenével megbékítetlen szívvel is!

Íme, két egészen ellentétes, különböző kép. Az utóbbi az, amit a körülöttünk, bennünk folyó élethől másoltunk. És a másik az, amit Jézus kíván tőlünk. Amit meg kellene valósítanunk. S amit olyan nehéz megvalósítani.

A vallásalapítóknak, erkölcsújítóknak az érdemük sohasem abban rejlik, hogy a meglévő állapotokat szentesítették. A nagy emberek soha sincsenek megelégedve a meglévő állapotokkal. A reformátor ha látja, hogy a múltban a fejlődést vér és pusztulás jelezte, s érzi, hogy ez méltatlan az emberhez, akkor követeli a békét, annak ellenére, hogy bennünk megvannak a harcos tulajdonságok. Követeli ezek lebírását, hogy a fejlődés új útja ne fájdalom- és szenvedéskövekkel legyen kirakva, hanem emberszeretettel és megértéssel. Ha látja, hogy az a pillanat, amelyben Isten képe először merült fel az ember lelkében, nyugtalan és forrongó pillanat volt, tele rejtett veszedelmekkel, megnyíló örvényekkel; ha látja, hogy az ember Istenhez eddig csak félelem és halálos veszedelem között menekült, s érzi, hogy ez is méltatlan az új emberhez: követeli, hogy Istent találjuk meg a csendes órákban,

a harcok elültek, a szenvedélyességek lecsillapulásakor is, annak ellenére, hogy bennünk eladdig a vágy Isten keresésére csak a föltornyosuló veszedelmek előtt, a nyugtalankodó élet hullámhegyeinek a hátán fakadott föl. Követelheti, hogy békés, boldog, megnyugodott szívvel is keressük és megtaláljuk Istent. Mert az új élet, amelyet ő maga elé terített mint tervrajzot, s amely szerint akarja átalakítani a mi életünket, csak így valósulhat meg.

Jézus kívánta természetünk gyökeres megjavítását! Jézus azt követelte tőlünk, hogy változzunk meg: cseréljük fel magunkban a harcos embert emberszeretettel, és a remegve Istent keresőt Istenszeretettel. Jézus ezt követelte tőlünk!

Elmondhatott volna a hegyen hallgató sokaságnak egyet-mást a múlt történetéből is. Beszélhetett volna arról az áldozó emberről, akit erős nagy haragja vitt Istenhez, és akinek imája átok volt, s akiben mindezek mellett is élő, eleven hit élt. De nem akart róla beszélni. Szeméből már kiestek ezek a képek, már nem tud ezekről a dolgokról. Már nem látja ezt az embert, csak azt, akit látni akar, azt a tiszta szívű csendes lelkét, aki görnyedten cipeli ajándékait áldozattételre, de nem mer Istene előtt megállni akkor, amikor eszébe jut a megharagított jóbarát. Jézus már csak ezt az embert látja. Ezt állítja hallgatói elé.

Akiknek fülei vannak a hallásra: meghallják. Akiknek szemei vannak a látásra: meglátják. S akiknek erejük van a követésre: követik őt.

Jézus álláspontja egy lépés a haladás felé. Lesznek, akik követik őt. Lesznek küzdő emberek: békességre vágyók. Embertársaikat szeretők. Akik megállanak az imádkozásban, amikor eszükbe jut, hogy a szívük mélyén békétlenség van. Akik csak úgy emelik föl a szemüket Istenhez, ha bátran nézhetnek a mások szemébe is, csak úgy közelednek az Istenhez, ha teljes békesség lakik a szívükben. Ámen.

Balázs Ferenc

A vallásos emberek honfitársaikkal együtt kívánják építeni a közös hazát

A magyarországi egyházak vezetői jan. 26-án baráti látogatást tettek a Hazafias Népfrent székházában. A találkozáson, amelyen részt vett Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke is, az ország és a népfrentmozgalom előtt álló ideai feladatokról adott tájékoztatást Pozsgay Imre, a népfrent főtitkára. A közös célokról és tennivalókról szólva, kérte az egyházi vezetőket: híveikkel együtt fáradozzanak azon, hogy a hatékony munka eredményeként csökkenjenek a társadalom gondjai, sikerüljön megalapozni azt az újabb fel-emelkedést, amelyet minden jószándékú, tisztességes ember óhajt.

A tájékoztatást követő beszélgetésben minden megnyilatkozó nyilvánította változatlan együttműködési készségét a közmegegye-

zés erősítésében, s az eddigieknél is nagyobb elszántságot a nemzet közös munkájában. Ebben a közös munkában a hívők és a nem vallásos emberek egy oldalon állnak — foglalmazták meg többen is. Az egyházak természetesen etikai, erkölcsi oldalról közelítik meg a kérdéseket.

Az egyházak a gazdasági kérdésekkel is elsősorban az emberi tényező oldaláról kívánnak foglalkozni. Az anyagi igények kielégítését nem tekintik öncélnak, hanem eszköznek, melynek révén a szocialista társadalom magasabb céljai is megvalósulhatnak.

Szó esett arról az egyházpolitikáról és párbeszédéről is, ami világszerte növeli Magyarország becsületét, s ami a jövőt illetően is egyetlen járható útnak kínálkozik.

A gazdag tartalmú eszmecserében kifejtette gondolatait dr. Paskai László kalocsai koadjutor érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke; dr. Tóth Károly, a Dunaméltéki Református Egyházkerület püspöke; dr. Nagy Gyula, evangélikus püspök; Szakács József, a Szabadegyházak Tanácsának elnöke; dr. Ferencz József unitárius püspök; dr. Losonci András, az Izraeliták Országos Képviselőtanácsának elnöke; Vujsits Dusan, a Görögkeleti Szerb Egyház püspöki vikáriusa; Biró Imre kanonok, az Országos Békétanács Katolikus Bizottságának főtitkára; dr. Berki Feriz, a Magyar Ortodox Adminisztratúra esperes-adminisztrátora és Miklós Imre államtitkár.

(MTI)

IGÉRET FÖLDJE

Nem sokkal karácsony ünnepe előtt jelent meg a könyvesboltokban Gyarmathy László könyve, mely a fenti címet viseli. A könyv tulajdonképpen magas művészi szinten készített 103 felvétel gyűjteménye.

Kevesen tudják, hogy a szerző egykori budapesti gondnokunknak, dr. Gyarmathy Lászlónak a fia, foglalkozása: mérnök.

Könyve bevezetőjében elmondja, hogy gyermekora világában a bib-

liai események tájai úgy éltek emlékezetében, mint az Ezeregyéjszaka meséi. Később, felnőtt korban, sajnos, már egészen más figyelemmel volt kénytelen ennek a gyermekkori világnak mesészsépgű tájai felé fordulni, mert háború, terror, üldöztetés hírei érkeztek a világnak ennek a részéről.

„Látni szerettem volna saját szememmel — írja — hogy milyen is az az ország, amelyet Mózes az ígéret földjének nevezett, amely a kereszténység szülőháza és az iszlám szent helye. Vajon hogyan élnek

ma együtt, egymás mellett a három vallás követői — eltérő kultúrák népei, azon a földön, amely annyiszor cserélt gazdát a történelem folyamán, és amelyet talán többen vallanak magukénak, mint ahányan elférnek rajta.”

A könyv a Budapesti Egyházközség lelkészi hivatalában is kapható, és ismerve tartalmát és művészi kiállítását, úgy ajánljuk híveinknek, — hogy a szerzőnek szeretettel gratulálunk a könyv minden igényt kielégítő színvonaláért.

Husztai János

AZ ORSZÁGOS BÉKETANÁCS XI. ORSZÁGOS KONFERENCIÁJA

Budapesten jan. 30–31-én az Építők székházában tartotta konferenciáját a Béketanács. Szombaton voltak a főülések, hogy a dolgozó tagok ne veszítsenek semmit a mindennapi munkából. Az első ülés eszközölte a választásokat. Sebestyén Nándornét évtizedes érdemeiért tiszteletbeli elnökké választották. A Béketanács új elnöke az eddig is igen tevékeny dr. Sztanyik B. László, az Országos Frédéric Joliot-Curie Sugárbiológiai és Sugár-egészségügyi Kutatóintézet főigazgató-főorvosa. Főtít-kár újra Barabás Miklós.

Érdekes apróságok, emberi megnyilatkozások. Megállapították, hogy a legfiatalabb tag a 15 éves Besenyő Judit Zsadányból, a legidősebb a 85 éves dr. Pesta László, az örökifjú és fáradhatatlan. A szabolcsi küldöttek kosárszámra hoztak magukkal jó almát, s kínálták azt igaz szeretettel a résztvevőknek.

A jelenlevő neves személyiségek felsorolása meghaladná lapunk terjedelmét, pláne, ha a név mellé még a foglalkozást is odaírnánk. A régi tagok közül igen sokat újra választottak, köztük dr. Ferencz József püspököt is, és szép számmal kerültek új fiatalabb tagok a régiékhöz mellé.

Sztanyik B. László elnöki megnyitójában, szakmájához méltóan, az atomenergiával kapcsolatos problémákról szólt. A pusztító veszedelem lehetőségét is ecsetelve, hangsúlyozta hogy az atomenergia felhasználása a jövő fontos feladata.

Barabás Miklós főtít-kár megállapította, hogy a mozgalomban mindenkinek helye van. A békemozgalom céljai „egyértelműek, világosak és cselekvésre ösztönöznek. Távatot nyitnak, feladatot adnak, és jó szívvvel vállalható kötelességet kínálnak valamennyi békeszerető erő”, tehát minden magyar ember számára. „A békemozgalomban mindenkinek helye van, aki a közös célokban a magáéra lel, aki ezekért felelősen tenni kész”.

A felszólalások sorában dr. Csehák Judit, a kormány elnökhelyettese, a kormány és a párt nevében hangsúlyozta feladatainkat. „Felelősség az egész emberiségért” volt az a mondata, mely mondanivalóját összefoglalta. A békemozgalmi munka magában foglalja a családért való gondoskodást. „A jövő felnőtt nemzedékének kiegyensúlyozott fejlődése érdekében, saját családjuk belső

békéjének, nyugalmának megeremelésével” kell mindannyiunknak segíteni a békemunkát.

A felszólalásokban sok jó gondolat jutott kifejezésre. Az egyén azzal is hozzájárul a béke ügyéhez, ha szakmájában tisztességgel végzi munkáját — mondotta az egyik felszólaló. Az egyházak hozzájárulása jutott kifejezésre dr. Tóth Károly dunamelléki református püspök és Bíró Imre kanonok, a katolikus békemozgalom főtít-kára felszólalásaiban. A szombat délelőtti plenáris ülést követően délután nyolc szekcióban tanácskoztak a megjelentek, és 154-en szólaltak fel. Igen élénk munka folyt a fejlődés, béke, szolidaritás és a békemozgalom időszerű kérdéseivel foglalkozó bizottságokban.

Az esti plenáris ülésen a tanácskozás tapasztalatait Barabás Miklós főtít-kár foglalta össze, majd — az állásfoglalás elfogadása után — az elnök zárószavaival fejeződött be a jól sikerült egynapos ülés.

Meg kell emlékeznünk arról az ünnepi estről, mely jan. 30-án a kongresszusi teremben szépszámu közönség előtt adott hangot a vers, a dal, az ének hangjain a békéről. Közben a riporter Antal Imre több résztvevőt is megszólaltatott, köztük Szabó István filmrendező emlékeztetett bevezető szavaiban arra, hogy az első világháború kitörésekor az emberek az utcán ünnepeltek, a másikkal már okosabbak voltak, ma pedig mindent meg kell tennünk azért, hogy a harmadik ne következhesse be.

Az Állásfoglalás szól arról, hogy helyünk van a világban, de helyünk van a hazában is. Az atomháború, meggyőződésünk szerint, elkerülhető. Az új politikai gondolkodásmód a valós kompromisszumokat keresi. Ma az emberiség megmentéséről van szó, itt nincsenek kis és nagy népek és országok. A külföldön élő magyarokkal az eddiginél szorosabb kapcsolatokra törekszünk.

Minden egyház összefogása, hazai és nemzetközi tevékenységünk értékes hozzájárulás a béke védelméhez, és közelebb hozza mozgalmunkhoz a hívő embereket. A fentiekben kiragadott mondatokkal hangsúlyozzuk az Állásfoglalással való egyetértésünket. Meg vagyunk arról győződve, hogy híveink részben mint résztvevők, részben mint elkötelezett támogatók egyetértenek mindazokkal, akik a jan. 30–31-i üléseken felszóltak, és nevünkben is vallomást tettek a békéért való szent elkötelezettségükről.

Ferencz József

A VALLÁS ÉS AZ ERKÖLCS

A modern vallásbölcselet, midőn a vallás jelenségét vizsgálja, igyekszik ezt az ember szellemi életének más megnyilvánulásaival is összevetni, már csak azért is, hogy a vallásnak semmi mással össze nem téveszthető jellege annál inkább kidomborodjék. Különösen az erkölcs az, amely a vallással szoros kapcsolatban áll. De talán ez a szoros kapcsolat, s a vallásnak és erkölcsnek gyakori együtt emlegetése okozza, hogy a kettő jelentése meglehetősen összefolyt és elmosódott. Ezért nem árt rámutatni a vallásbölcseletnek erre a pontjára, hogy tisztán láthassunk.

A vallást és az erkölcsöt mindenekfelett összeköti az, hogy mindkettőben abszolút érvényű eszméről van szó. Az erkölcs Kant megfogalmazásában olyan erő és hatalom, amely az embert a földi kötöttségektől felszabadítja, az erkölcsi szabadság magaslatára emeli, ahol minden mástól mentesen, tisztán az erkölcsi törvény iránti tiszteletből cselekszik. A lelkiismeret autonómiája a szó szoros értelmében valami tapasztalaton túli dolog, épp úgy, mint a vallás. Amint a vallás az emberi lélek legspontánabb megnyilvánulása, mely Isten felé törekszik, épp ilyen az erkölcs is, amely, felismerve az erkölcs abszolút voltát, annak megvalósítását sürgeti. Ezen a ponton tehát a vallás és az erkölcs között szoros kapcsolat és rokonság áll fenn. Azonban ennek a közös vonásnak senkit sem szabad megtevesztenie, mert abban egyúttal benne rejlik a fő különbség is, mely a vallás és az erkölcs között fennáll. Ez az abszolútum tartalmában mutatkozik meg. Noha mind a kettő tapasztalaton túli, tartalmilag azonban mégsem azonosak.

A vallás abszolútuma Isten, transzcendens valóság. Ez az idea az előbbtől teljesen különbözik, amennyiben amattól független. Az erkölcsi eszme Isten nélkül is elgondolható. A másik kapcsolat, amely a vallás és az erkölcs között fennáll, abból a felfogásból származik, amely a vallásban elsősorban egy olyan tényezőt lát, amelynek feladata az emberiség erkölcsének a nemesítése. A vallás erkölcsnevelői jellege az újabb korban először Lessingnél jelentkezett, s azóta állandó kísérője a vallásnak. E felfogás értelmében a vallás célja az, hogy az isteneszme erejével a hívő embereket fejlett erkölcsi életfelfogáshoz elvezérelje. Ez a szempont elsősorban a vallásban ezt az erkölcsnevelői jellegét értékeli, melyet az Isten az értelem erejével ki tud fejteni.

Mindenesetre szép és magaslatos program. A baj csak az, hogy ebben az összetételalkozásban a vallás lesz a vesztés fél, amennyiben helyébe az erkölcsi idealizmus eszmeköre lép. Maga az erkölcsi idealizmus, mely mindig az emberiség legnagyobbjaira és legkiválóbb jellemeire hivatkozik, kétségtelenül magasabb rendű világszemlélet eredménye, a vallást azonban mint sajátos és önálló megnyilvánulást, rendesen háttérbe szorítja. Ebben a tekintetben Kant etikája volt a döntő, akinek tanítása szerint az erkölcsi kötelesség úgy fogandó fel, mint isteni parancs. E tételben benne rejlik az, hogy a vallás tulajdonképpen a kötelességtudatnak, tehát az ember morális magatartásának egy olyan faja, mely az erkölcsöt az isteni akarat szempontja alá helyezi. Eszerint a vallás tulajdonképpen az erkölcsi öntudaton épül fel, s így tel-

jesen gyakorlati jellegű. Schleiermacher igyekezett e tanítások élet elvenni, és a vallás javára gyümölcsöz-
tetni. Ez azonban nemigen sikerült neki.

A baj itt nem az, hogy a vallás az erkölccsel szoros és elválaszthatatlan kapcsolatba kerül, merthízen a vallás tartalmának bővülését jelenti, ha erkölcsi elemeket is felszív magába, hanem az, hogy lassan-ként feledésbe megy az erkölctől megkülönböztető jellege. Mert a vallás elsősorban istentudat. Ez képezi alapját és központját, és éppen ezért különbözik az erkölctől. A vallás története arról tesz tanúbizony-
ságot, hogy az erkölcs annál tisztább, annál erősebb és hatalmasabb, minél inkább át van hatva az Isten gondolatától. Viszont az erkölctan története azt mutatja, hogy eredeti, tiszta autonóm erkölctan csak akkor keletkezett, amikor a morális gondolkodás a teológiai s ezzel kapcsolatos vallásos gondolkodás alól fel tudott szabadulni. Tévedés lenne azt gondol-
nunk, hogy a vallásosság által inspirált cselekedet kevésbé fejlett autonómiára mutat, mint amilyen az erkölcsi autonómia. Az öntudat legmagasabb rendű megnyilatkozásának kell tekintenünk mindkettőt. Csak hogy a kettő nagyon különböző, sokféle megnyil-
vánulásban. Jézus életében is vannak események, melyek ezt bizonyítják. Például, bűnül rótták fel neki az erényeikre és erkölcsükre büszke farizeusok, hogy a bűnösökkel és a társadalom kítaszítottaival szóba áll-
lott, és megvédte őket az „erkölcsök” bántalmaitól. Jézust ilyenemű cselekedeteiben az a magasabb, vallásos tónus és értékelés vezette, mely az erkölcsi rend megsértésében fel tudta és fel akarta fedezni az Isten teremtményeit, s ennek alapján nem megvetéssel, hanem felemeléssel akarta őket a megtérésre segíteni. Igaza van Eckhart mesternek, midőn azt mondja: ritkán hallhatja az ember, hogy valaki nagy dolgokra eljusson anélkül, hogy a közfelfogás erkölcsi ellen ne vétsen. S ennek szinte kiegészítője Emerson azon állítása, hogy kiválóknak lenni és meg

nem értetni, s kellőképpen nem értékelteni szinte egyet jelent.

Mindezekből az következik, hogy a vallás és az erkölcs nagyon különböző mértékben vegyülhetnek egy emberben, sőt megesik az is, hogy külön-külön is előfordulhatnak. Gyakran lehet gyengébb erkölcsi habitussal megáldott ember nagyon vallásos, s viszont magasabb erkölcsi erővel rendelkező egyén alig, vagy egyáltalán nem vallásos, sőt vallásellenes.

És mégis, ha mi a gyenge erkölcsű embert nem tartjuk vallásosnak, s viszont az erkölcsi kifogástalanságot a vallásosságra nézve is a legjobb ajánlólevélnek tekintjük, annak oka a következő. Egyszerűen lehetetlennek tartjuk, hogy egy erkölctelen ember eljusson a vallásosság magasabb fokára. Nem mintha az erkölcsiség kizárólagos kritérium volna, hanem mert úgy véljük, hogy egy embernek, akit vallásosnak nevezünk, személyiségének ez a tulajdonsága egész mi-voltára annak mindennemű megnyilvánulására ki kell hogy hasson. A vallás az egész hívő embert követeli, s így az erkölcsiség a vallásnak szükségképpen megkövetelhető kritériuma. Maga az élet is azt bizonyítja, hogy az erkölcsi erő igen megbízható gyakorlati ismertető jel az igazi vallásosságra nézve. De ha ez nem is így volna, tisztán elméleti szempontból is az erkölcsiségnek és az istentudatnak olyan szoros voná-
sai vannak, melyek méltán mondattatják ki velünk azt a konklúziót, hogy igazi vallásosságot erkölcs nélkül elképzelni nem tudunk, már csak azért sem, mert ebben a tekintetben olyan példakép van előttünk, mint Jézus, aki az ő vallásos tanításai mellé egyen-rangúnak állította oda az erkölcsi törvényt, s életében megmutatta, hogy a vallásos érzés túlsúlya mellett sem kell az erkölcsnek szégyenkeznie. **Dr. Varga Béla**

A szerző 1886-ban született. A százéves évfordulóra emlékezve közöltük fenti írását mely a Keresztény Magvető 1986. évi első számában jelent meg.

KOSSUTH ÉS AZ UNITÁRIZMUS

Az Unitárius Értesítő (felelős szerkesztő dr. Iván László) 1935. márc. havában megjelent számának címlapján a fenti címen jelent meg egy tájékoztatás Kovács Kálmán tanárnak Budapesten tartott előadásáról. Ebben ismertette Kossuth Lajosnak 1884. márc. 18-án kelt leve-
lét, melyben édesapjának, Kovács János kollégiumi igaz-gató-tanárnak 1881. évi angliai és 1884. évi amerikai útjának Kossuth Lajossal kapcsolatos emlékeiről és élményeiről számolt be.

Kovács János 1881-ben egyháza képviselőjében Ang-
liában részt vett a Brit és Külföldi Unitárius Társulat évi közgyűlésén azért, hogy az akkor alakulóban levő budapesti egyházközösség segélyezési ügyét biztosítsa. Az évi közgyűlésen Kovács Jánost Spears Robert az unitá-
riusok lelkes titkára mutatta be, aki üdvözlő beszédében a következőket mondotta: „néhány évvel ezelőtt talál-
koztam Kossuth Lajossal, s midőn a nagy magyar hazafi megtudta, hogy unitárius vagyok, kezét szor-
ított velem, és így szólt. Az én hazámban az unitáriu-
sok a legjobb, legnemesebb, legtisztább jellemű és legderekabb emberek közé tartoznak mindazok kö-
zött, akikkel találkoztam”.

1884-ben ugyancsak egyháza képviselőjében Kovács János Amerikában járt. Itt találkozott özv. Stearns Mária asszonnyal, aki kézbesítésre átadta neki Kossuth Lajos édesanyjának daugerreotyp arcképét, melyet ő Kossuth Emiliától kapott megőrzésre, amikor ő közeli halálát érezte. Kovács János, aki az Udvarhelymegyei Fiafalva köz-
ség egyik zsupfedeles házából elindult harisnyás szé-

kely legénykéből lett világot járt professzorrá, amerikai útja végeztével, Olaszországon keresztül utazott haza Erdélybe, és megállt Torinóban, hogy az akkor ott lakó már idős Kossuth Lajost meglátogassa.

Kovács János látogatására visszaemlékezve, Kossuth 1884. márc. hó 18. napján kelt kézzel írt levelet intézett Kovács Jánoshoz, mely évtizedeken keresztül előbb Kovács Kálmán (†1951-ben), majd özvegye és az utolsó évtizedek-
ben leánya, özv. Haas Tivadarné Kovács Margit családi otthonának féltve őrzött kincse volt.

Kovács Margitka élete vége felé az őt szorgalmasan látogató dr. Vernes László afiát kérte meg az üveg alatt feleke-
keretben megőrzött levélnek egyházunk részére való át-
adására. Halála után örököse, unokahúga, Janosekné Boros Ildikó (néhai Boros György püspök testvérének unokája) levélben azt kérte, hogy a Kossuth-levelet helyez-
zük el a család legjelentősebb személyiségének, Kriza János volt püspöknek arcképe mellett a püspöki irodá-
ban. E kérést is teljesítve, a jan. 31-én tartott tanácsülés résztvevői már gyönyörködhetnek egyházunknak ebben az új, értékes kincsében. Dr. Vernes afiától egy vasár-
napi istentisztelet végén Huszti János lelkész vette át az ereklyét, és őrizte gondosan addig, amíg végső, a csa-
lád akarátának megfelelő elhelyezést nyert.

Az Országos Levéltárnak a levéltári törvény előírásai-
nak megfelelően bejelentettük, hogy egyházunk milyen nemzeti értéknek jutott birtokába. A levéltár főigazgatója gondoskodik a levél esetleg szükséges restaurálásáról.

Részletek Kossuth Lajosnak Kovács János igazgató-tanárhoz írt leveléből

Hálás érzéssel fogadom Mart. 2-án kelt becses leve-
lével tett ajánlatát: hogy édes anyámnak Stearns asszonyságtól, Medfordban, Massachusettsben kapott arcképét nekem átengedni méltóztatik.

Elfogadom, megilletődött szívvel fogadom el a ked-
ves családi emléket, nekem az ereklye lesz, melyet a

fiúi szeretet kegyeletével fogok elvesztett kedveseim többi arcképeihez csatolni, melyek előtt, mint házi oltár előtt, áhítattal borulok le minden éjjel mielőtt nyugalomra hajtánám bánatos öreg fejemet.

Ha talán levelezésben áll tisztelt Tanár úr Stearns asszonysággal, kit nekem nincs ugyan szerencsém

személyesen ismerni, de kiről Luiza (Ruttkayné) húgomtól tudom, hogy Emília (Zsulavszkyné) húgommal igen benső barátságban állott, s iránta mind haláláig mindenkor nagy jóakaratot tanúsított: kérem, méltóztassék neki köszönetemet jelenteni a kegyeletért, mellyel anyám arcképét megőrizte, a szívességért, mellyel nővéremet hontalanságában gyámolította.

Jól esett olvasnom, hogy tisztelt Tanár úr is úgy tapasztalta, miként az Egyesült Államokban s különösen Massachusettsben (melyet én mintá államnak szoktam nevezni) még mindig jó indulattal emlékeznek rám. Ezt én azon varázsnak köszönhetem, melyet magyar hazánk ügyeinek igazsága, „névtelen félisteneink” hősiessége, mellyel a Haza megtámadt jogait és szabadságát védették s a jobb sorsra méltó magyar nemzet óriási erőfeszítésének a népjog lábba tapodásával eszközölt megfiúsítása, az emberiség jobb részének érzelmeire világszerte gyakorolt. Nekem életem csodálatos viszontagságai alkalmat nyújtottak a magyar ügy valódi természetének hű megismerésével a tengeren túli nagy, szabad köztársaság szabad polgárainak rokonszenvét az érzelmeik röpke lobbanásának köréből az okadatolt meggyőződés szilárdabb polcára emelni, s mert az emberi természetben van, hogy a nagy történelmi mozzanatokat jelképezni — hogy úgy mondjam személyesíteni szokja, így történt, hogy a magyar nevet övedzett dicsőség közfényéből egy visszugaracska az én szerény nevemhez is hozzátapadt, minthogy én is magyar vagyok s a magyar történelem folyamán egy kis habja valék. Megszokták az amerikaiak bennem személyesítve gondolni a magyar nevet, melyet a hagyomány náluk „házas szóvá” (householdword) avatott s a hagyomány nem könnyen hal ki. Ez annak magyarázata, hogy ámbár én több mint 30 év előtt oly rohamosan futottam végig az Egyesült Államokat, hogy sehol sem időzhettem eléggé, miszerint szorosabb viszonyba léphessem az emberekkel, mégis jó indulattal emlékeznek vissza mai napig is a szegény száműzött magyarra, kit egy emberöltő előtt nemzetük egy mulékony percre vendégül fogadott, mint egy vándor madarat, melynek a föld hátán otthona nincs.

Megvallom, hogy az Egyesült Államokban időzésem alatt, minden szíves fogadtatás dacára sem bírtam soha menekedni egy kínos gondolattól, mely csaknem a nyílt zúgolódásig üldözött. Értem azt a különböző mértéket, mellyel a sors, a végzet, vagy akárminek nevezzük, nekik és nekünk, magyaroknak mért. Mindig szemem előtt cikázott Washington azon levele, mellyel a Valley-Forgei téli táborból értesítette a kormányt, hogy ő a harcot nem folytathatja, mert a mint kitavasodik, az ő elcsigázott serege szét

fog bomlani a szélrózsa minden irányában, mint a polyva. És íme e reménytelen helyzetben meghozta nekik a sors áldása a hatalmas francia intervenció segítségét, melynek anyagi nyomtatéka s lelkesítő hatása győzelmet biztosított.

Tökéletesen igazat adok Tanár úr azon megjegyzésének, hogy „az unitáriusok Amerikában a legmíveltebb emberek” s hozzá tehetem, hogy erkölcsiségben is kitűnők, hanem van egy tünemény, mely engem meglep s melynek okáról magamnak számot adni nem tudok.

Én, amint tudja tisztelt Tanár úr, nem tartozom az unitáriusok felekezetéhez. Evangélikus szülőktől születtem, evangélikus vallásban neveltettem, s lelkemben jól érzem magamat Luthernek azon tana mellett, mely a lelkiismeretet emancipálta, midőn a keresztény vallás kútfejeként a szentírást, az edénynek pedig, mellyel azon kútból meríteni kell, nem a bármi néven nevezett tekintély dictátorságát, hanem az ész, az egyéni szabad ítéletet jelölte ki, melynek nincs megtiltva semmi Syllabusok által, hogy azon másik, azon nem írott könyv revelatióiból is merítsen, melynek neve: természet, s melynek úgy a porszemben, mint a világok myriadaiban nyilatkozó örök-törvényei örök törvényhozóra vallanak.

Aztán, ha a végtelen jövőbe, a végtelen múlt tanúságainak üvegén tekintik, mely azt mutatja, hogy a természet örök Istenének, a mindenséget fenntartó örök törvényein kívül nincs semmi állandó a nap alatt, nem tagadhatom, hogy igaza lehetett Byronnak, midőn azt írta; hogy „religions take their turns and other creeds will rise with other years”. (A vallások változnak és más idővel más hitformák keletkeznek.)

De hát nem habozom bevallani, hogy a míg Byron ezen jóslata beteljesednék, az unitárius hitvallásnak volnék hajlandó legterjedtebb s legtovább tartó jövődőt ígérni és pedig azért, mert a fősúlyt nem transcendentalis speculációkra, melyeknek eredete az indus Védákra vezethető vissza (Trimurti), nem mysticus dogmákra, melyeknek egynémelyikéről írva van: „credo, quia absurdum,” hanem Krisztus erkölcsstanára, az emberszeretetre fekteti, mely a társas lényé alkotott emberiség tökéletesedésének törvénye, melynek uralma nélkül soha sem lesz megadva az emberiségnek az a nagy áldás, melyet Krisztus e szavakkal kívánt követőinek: „béke legyen veletek!”

De sokkal inkább kívül állok az életen, mintsem hogy ítélnék. Megújítom legőszintébb, meleg köszönetemet szíves ajánlatáért, s van szerencsém Önt, legjobb kívánataim kíséretében nagyrebecsüléssel üdvözölni.

Kossuth Lajos

SZERVÉT MIHÁLY

— folytatás —

Mindenekelőtt arra törekedett, hogy a keresztény hittételek bizonyító érveit a lehető legteljesebb mértékben megismerje, elsajátítsa és alkalmazza nagy célja érdekében, vagyis a mórok és zsidók keresztény hitre térítése érdekében. Ezek a bizonyító érvek a XIII. század óta, Aquinói Tamás óta, a skolasztika eszköztárában voltak megtalálhatók, s most a XVI. században, kissé megkésve ugyan, de virágkorukat élték Spanyolországban. Szervét a legnagyobb spanyolországi skolasztikusok egyikévé képezte magát. Hamarosan rádöbbsent azonban, arra, hogy ezeknek a skolasztikus érveknek nincs foganatjuk a kényszerből keresztény hitre tért mórok és zsidók között, de az eredendően keresztény spanyol hívek lelkét sem érintette jótékonyan. Néhány évtized alatt, a XVI. század első felében, a spanyol értelmiségi elit, beleértve sok egyházi embert is, nemkülönben a humanisták „asztaltársaságát”, éppen a skolasztika „jóvoltából” antitrinitáriussá lett. Szervét maga elé meredt, ahogyan a „De Trinitatis Erroribus”-ban olvashatjuk, és vérzett a szíve. A skolasztika nem lett az általa olyan hön óhajtott missziós munka főiskolája, hanem

a legnagyobb akadály. Három esztendeig tartó skolasztikus vajúadásának ez lett a vége.

E közben meghalt addigi tanítómestere s a gondos apa, látván a fián végbemenő nagy változásokat, a franciaországi Toulouse-ba küldi fiát az ottani egyetem jogi fakultására (1528—1529), új tanítómestere, Joan Quintana kíséretében, mint annak apródja. E jogi tanulmányok idején kerül Szervét Mihály kezébe az Ó- és Újtestamentum, tehát a teljes Biblia első újkori kritikai kiadása (megjelent 1522-ben). Úgy érzi, hogy az evangélium megoldotta bilincseit.

Átéltte a Biblia közvetlenségét, valóságos melegét, szemben a dogmák, a hittételek merevségével. Megértette, hogy nem a dogmákat kell bizonyító érvekkel megtámogatni, hanem a Biblia lelkét és szellemét kell átélni, és így közeledni az emberekhez. Erről így ír említett művében: „Könyörgök nektek, olvassátok ezerszer újra és újra a Bibliát. Ha nincs hozzá kedvetek, akkor elvesztettétek a megismerés kulcsát”. Akkor volt a Biblia iránti lelkesedése, hogy nem nyitotta ki többé Iustinianust, — vagyis véget értek jogi tanulmányai, s 1529. júliusában hajón Genuába indult Quintana kíséretében, aki viszont V. Károly német-római császár udvarának egyik legjelentősebb

tagja volt, mint a császár gyóntatója. A császár és kísérete, *Bolognába* tartott, hogy ott megkoronáztassa magát. Kibékült ugyanis a pápával, s kész volt annak kezéből elfogadni a koronát. A koronázásra tulajdonképpen Rómában kellett volna hogy sor kerüljön. A pápa végül az ajánlott helyszínt elfogadta, arra gondolván, hogy „ubi papa, ibi Roma”. Szervét tehát tanúja volt a fényes koronázási ceremóniának. Amikor a pápa és a császár találkoztak, őfelsége megcsókolta a szentséges Atya lábát, s kérte, hogy fogadja fiaként. A császáriak vállat vontak, és Szervét összeráncolta homlokát. „Saját szemünkkel láttuk — írja egy negyedszázaddal később Szervét —, hogyan vitték a fejedelmek vállaikon a pápát, aki imádtatta magát az utcáhoszat térdeplő nép által, annyira, hogy mindazok, akiknek sikerült lábát vagy papucsát megcsókolni, szerencsésebbnek érezték magukat, mint a többiek, és hangoztatták, hogy bűnbocsánatot nyertek és kegyelmet, mely sok évi kínját a pokolnak fogja érvényteleníteni...”!

„Ez a hang, — írja Roland H. Bainton: Michel Servet hérétique et martyr című könyvében — a középkori szektáriánusé, vagy a protestáns reformátoré; egy Wyclif nyelve, aki ellenérzéssel hasonlítja össze a pápai fényűzést Krisztus szegénységével...! Vagy egy Husz Jánosé, ki a számaron utazó Jézusra mutat, szemben a harci lovon ülő pápával, mely lónak a zablaja ékkövekkel kirakva. Ez a hang egy Melanchtoné, vagy Lutheré, aki egy kötet metszetet publikált, ahol látni lehet Krisztust mezítláb, és a pápát, amint hordszéken viteti magát...”! A látottak mélyen megrendítették Szervét Mihályt, mélységes fájdalmat érzett lelkében. Megérlelődött benne az a felismerés, hogy új alapokra kell helyezni a keresztény tanításokat s ezeket a Biblia szellemében, meleg szívvel és őszinte szeretettel át kell adni az emberiségnek. Szervét úgy érezte, hogy mindezt neki kell elvégeznie. Alig húsz éves volt.

Közben V. Károly császár, kíséretével, Németországba ment, az augsburgi országgyűlésre, melyet 1530. jún. 20-án nyitott meg, és célja az volt, hogy a fenyegető török veszedelem okán, a vallási béke felé terelje az egyházakat. Feltevések szerint Szervét ide is elkísérte Quintanát. Egy svájci drámaíró — Schroetter — Szervét Mihály című művében (1947) úgy állítja be az eseményeket, hogy Szervét jelen van az augsburgi országgyűlésen, s amint nézi és hallgatja az ott zajló eseményeket, látomásában átéli a 325-ben tartott niceai zsinatot, s amikor vége van víziójának, így sóhajt fel: Krisztust itt is újra megfeszítették.

Szervét Mihály korán megkezdte irodalmi tevékenységét. Csak a leglényegesebbeket soroljuk fel:

1. *De Trinitatis Erroribus*, Libri Septem. A Szentháromság (dogmájának) tévelygései. 1531. Hagenau (Elszász).

2. *Dialogorum de Trinitate*, libri duo. Párbeszéd a Szentháromságról. 1532. Hagenau.

3. *Ptolemaeus, Claudius: Geographicae enarrationis*, libri octo. 1535. Lyon. Magyarul röviden: Ptolemaeus Geográfiája.

4. *Christianismi Restitutio*. Libri Septem, 1553. Vienne. (Franciaország). Magyarul: *A kereszténység helyreállítása*.

Ez utóbbi Szervét főműve. Ezer példányban jelent meg, „rangrejtve”, vagyis nincs feltüntetve a kiadás helye, a szerző neve és a nyomda, hogy így elkerüljék a felismerés veszélyét, a Hitnyomozó Törvényszék üldözését. Ámbár a könyv végén Szervét odaillesztette a maga nevének kezdőbetűit, s a sorok között teljes nevét is. E művében Szervét a kereszténység helyreállítását tűzi ki célul. Erre azért van szükség — mondja —, mivel a kereszténység megromlott. A kereszténység azonban helyreállítható, mivel — Szervét szerint — az isteni kijelentés nem zárult le, az isteni kijelentés egy állandó folyamat. Hét részből áll a *Restitutio*.

A *Christianismi Restitutio*-ban benne van az a 30 levél is, melyeket Szervét Kálvin Jánoshoz írt, s melyekre, az első néhányat kivéve, Kálvin nem válaszolt.

A felsoroltakon kívül Szervét még sok más kiadvánnyal gazdagította az orvostudomány és a természettudományok tárgykörében századát. Jelentős a gyakorló orvosként Franciaországban eltöltött mintegy húsz esztendőre terjedő tevékenysége, ezek között a kisvérkeringés felfedezése és az összehasonlító földrajztudomány megalapozása. Mintegy két évszázadon át használták Franciaországban és másutt is azt a francia nyelvű orvosi könyvét, mely a *járványok* idején tanúsítandó eljárásokat tartalmazza. Zseniáltságának köszönhetően, a tudományokat magas fokon és széles perspektívában művelte.

Szervét Mihályt kétszer ítélték máglyahalálra. Először Franciaországban katolikus részről, mely elől sikerült elmenekülnie, másodsor Genfben, 1553. október 27-én, 42 éves korában, ahol szörnyű kínok között meghalt.

Beneze Márton

1568 – TORDA

Általános örömeire szolgált a magyar olvasóközönségnek, hogy karácsony előtt megjelent az Akadémiai Kiadó gondozásában a számos képpel illusztrált ERDÉLY TÖRTÉNETE c. nagy munka.

Örültünk annak, hogy ez a háromkötetes mű a történelmi materializmus szellemét képviselő alkotók munkája, akiknek meggyőződése az előszó szerint: „A történelem elsősorban a társadalmi haladás és az ezzel szemben fellépő erők küzdelmeinek története.” (11. o.) Így joggal várhattuk, hogy az unitarizmus (a XVI. sz.-ban: antitrinitarizmus) történetére és az azzal kapcsolatos országgyűlési törvényre is kellő súlyt helyeznek. Magam nem vagyok hivatásos történész, de a laikus unitárius ember gondolatát fejezem ki, amikor kimondom: nyugtalanít „1568” kihagyása e munka első kötetének vonatkozó fejezeteiből.

Szilágyi Sándorról az Erdély története előszava is megállapítja, hogy „a 19. sz.-ban nem lehet magyar tudományról beszélni az ő említése nélkül”. *Erdélyi országgyűlési emlékek* c. munkájából idézünk, az 1568. évi tordai országgyűlés határozatából:

„Mindön helyökön az prédikátorok az evangéliumot prédikálják, hirdessék, ki ki az ő értelme szerént, és az község ha venni akarja, jó, ha nem pedig senki kényszerítéssel ne kényszerítse az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly prédikátort tarthasson, az

kinek tanítása ő nékie tetszik. Ezért pedig senki az superintendensök közül, se egyebek az prédikátorokat meg ne bánthassa, ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől, az elébbi constitutiók szerént és nem engedtetik ez senkinek, hogy senkit fogsággal, vagy helyéből való priválással fenyegetessön az tanításért, mert az hit istennek ajándéka, ez hallásból lészön, mely hallás istennek ígéje által vagyon.”

Ismeretes, hogy a két világháború közötti időszakban megjelent magyar történelmi összefoglalás, *Hóman és Szekfü* munkája, bár meglehetősen részletesen foglalkozik az 1568. évi tordai országgyűléssel — idézi is a törvény záró mondatát — lényegében elfogultan és kedvezőtlenül ítéli meg annak határozatait és azok hatását.

Röviden megszólaltatunk három protestáns egyháztörténészt, akik a maguk módján értékelik a tordai határozatokat.

Révész Imre ref. püspök egyháztörténelmi munkájában (1925) így ír:

„...az antitrinitarizmus... hatása akkor dagad meg egyszerre, amikor Blandrata György, János Zsigmond udvari orvosa, a műkedvelő teológus, aki a vértanu Servet Mihály radikálisan, s a Socinus Faustus higgadtan szentháromságellenes tanaiért lelkesedett, megnyeri e fölfogásnak Dávid Fe-

rencet, az erdélyi református egyház szervezőjét, a fejedelem udvari papját. Ez a szász eredetű (családi nevén Hertel, szül. 1510 körül) lángeszű ember, aki a reformációhoz már érett férfi korában csatlakozott, szónoki képessége és kitűnő magyar tolla révén természetes vezetőjévé lett az erdélyi protestánsoknak. Azonban kielégíthetetlen igazságszomja egyetlen határozott reformátori irány mellett sem engedte sokáig megállapodni. Miután ő maga mohón fölshitta az antitrinitárius nézeteket, csaknem ellenállhatatlan vitázó képességével s a tömegek lelkét is fölényesen befolyásoló szónoklataival úgyszólván az egész erdélyi reformátusságot pártjára hódította... Az antitrinitárius irány (melynek későbbi és mai unitarizmus elnevezése csak a XVII. sz. elejétől került forgalomba) csakhamar önálló egyházzá szervezkedik és az állami elismertetést is megnyeri (1568—1576)."

Zoványi Jenő is református egyháztörténész, akinek írásai közül több csak halála után látott napvilágot, utoljára 1977-ben megjelent ismert kötetében így ír: „A Dávidéktól Méliuséknak tett ígéret már különben is önként folyt az általa állandóan hangoztatott türelmességből, de ekkorra már egyenesen az ország akaratán alapult. Az 1568. évi január 6-ától 13-áig tartó tordai országgyűlés ugyanis egy bizonyos irányban örök dicsőségére szolgáló törvényt hozott a protestánsok vallásszabadságáról, mely amennyire magán hordja Dávid ekkori gondolkozásmódjának minden ismérvét, éppen annyira tanúságot tesz arról, hogy midőn az határozatba ment, még csak közel sem lehetett Mélius...”

... A törvény az 1564. évi törvény szellemének továbbfejlesztésével az összes protestánsok bármilyen vallási hitének védelmére a következőket mondá ki egyidejűleg:

A törvény szövegének idézése után Zoványi még megállapítja:

„A törvény tehát nemcsak szabadságot adott lelkészeknek és gyülekezeteknek egyaránt, még az előre irányuló hitbeli felfogásokra is, hanem ennek érdekében még a földesúri jogokat is korlátok közé szorította...”

Végül Bucsay Mihály református egyháztörténésztől — aki munkáját német (1977—1979) és magyar (1985) nyelven jelentette meg — idézünk két megállapítást: „1564-ben, amikor Dávid Ferencet a reformátusok püspökévé választották, ő és Blandrata közölték a lengyel barátokkal, hogy Erdélyben az antitrinitárius irány nagy sikereket ért el. Dávid, Blandrata és Egri Lukács (kb. 1530—1574) hitvitákat rendeztek, hogy megnyerjék a lekipásztort kart. Az antitrinitáriusokat — mint egykor Servetet — az a remény is lelkesítette, hogy az antitrinitárius vallás olyan közös platform lehet, amelyen a zsidók, a keresztények és a muzulmánok találkozhatnak, megérthetik egymást és egyesülhetnek. Az akkori idők sajátos „ökumenizmusa” volt ez, és azt a szerepet szánták neki, hogy kiküszöbölje korának legsúlyosabb ideológiai, politikai és katonai ellentéteit.”

„Méliusz Péter életében talán az volt a legkeserűbb nap, amikor 1569 őszén az erdélyi fejedelem és Dávid Ferenc Debrecenbe mentek, és ott — nem egészen sikertelenül — kísérletet tettek arra, hogy a várost elidegenítsék püspökétől. Az 1568. évi tordai országgyűlés teljes szabadságot biztosított arra, hogy Erdély minden szöszékén bármilyen reformációs irány szabadon hirdethesse az evangéliumot. Ez az adott körülmények között az unitarizmus ügyét segítette elő.”

A fentiekben arra illetékes történészekről, egyházi

felfogást valló, más vallású tudósoktól idéztünk. Úgy véljük, hogy a tények önmagukért beszélnek. Nincs szükség arra, hogy tovább bizonygassuk: hiba volt az első kötet vonatkozó fejezeteiben „1568”-ról elfelejtkezni.

A törvény Szilágyi munkájából idézett szövegét sem értelmezni, sem magyarázni nem tartom szükségesnek, mert az teljesen egyértelmű, elvi és progresszív jellegű, s ezt a fenti idézetek csak megerősítik.

*

Az Erdély története szerzői, a főszerkesztő Köpeczi Béla akadémikus elnöklete alatt, szükségesnek látták, hogy az első kötetről a közönség is véleményt mondjon. Erre febr. 12-én került sor a Kossuth Klubban. Az érdekes szerzői ismertetések után igen sokan szóltak hozzá és tettek fel kérdéseket. Teológiai intézetünk igazgatója, Szász János lelkész, felszólalásában elsősorban az 1568. évi tordai országgyűlés mellőzését hiányolta. A vonatkozó fejezetek írója, Barta Gábor, válaszában ezt azzal indokolta, hogy az 1548-ban megszületett törvényt ítélte kiemelendőnek, mely először foglalkozott a vallási megosztottság jelenségével, s azt szentesítette. Az a megjegyzése, hogy a katolikus Báthori fejedelem a vallási újítást („innováció”) már néhány évvel az 1568-as országgyűlés után megtiltotta, nem érv arra, hogy ne hiányoljuk továbbra is az 1568. évi törvény méltatását.

Tudjuk, hogy a mű átdolgozására — egy remélhető második kiadásra — csak évek múlva kerülhet sor. De ha erre egykoron sor kerül, kérjük ennek a hiánynak a pótlását.

Mivel hallottunk arról is, hogy az Erdély története idegen nyelven tervbe vett (rövidített) kiadása előkészület alatt áll, arra kérjük a szerzői munkaközösséget, hogy az 1568. évi tordai országgyűléshez fűződő nemzetközi elismerésre is tekintettel e mulasztást ne ismételjék meg, hanem az egész magyar kultúrtörténetnek méltán dicsőségére szolgáló nevezetes eseményt ismertessék és jelentőségének megfelelően méltassák.

*

Végül zárszóként hadd mondjuk el, hogy mi unitáriusok itt Magyarországon, de az erdélyi unitáriusok is, a maguk jelentősebb lélekszámával, a leghaladóbb szellemű magyar reformátor, Dávid Ferenc örököseiként a mai társadalmi életben is a progresszió szellemét képviseljük. Ez a magatartásunk megbecsülésre talál a marxisták részéről is. Annak a világszervezetnek a részéről is megértést tapasztalunk, melyhez 1900 óta tartoznak a magyar unitáriusok a mai két szomszédos országból. Ennek a szervezetnek a neve ma *International Association for Religious Freedom* (IARF), vagyis nemzetközi szervezet a vallásos szabadság érdekében. Ebben munkálkodnak az unitárius és a szabadelvű protestáns néven ismert egyéb egyházi mozgalmak, de közreműködnek jelentős — főként japán — szabadelvű nem keresztény szervezetek is, akik buddhista és shintoista alapról indulva keresik az együttműködést a szabadelvű keresztényekkel.

A világszervezet előreláthatólag 1990-ben tartandó kongresszusát Budapesten óhajtja megrendezni, amihez az illetékes hazai szervek megelégedésüket kifejezve járultak hozzá. Hisszük, hogy a világ unitárius és más szabadelvű protestáns gondolkodású keresztényeinek és a nem keresztény világvallások szabadelvű tagjainak találkozása hazánk nyitott politikájának egyik újabb értékes bizonyítéka is lesz.

Dr. Nyiredy Szabolcs

MIKLÓS IMRE

államtitkár az Állami Egyháziügyi Hivatal elnöke — amint erről lapzárta után értesültünk — betöltötte életének 60. évét. Az Állami Egyháziügyi Hivatalnak megalakulása óta munkatársa, hosszú esztendőket óta közmegelegedésre tölti be a nagy körültekintést igénylő elnöki feladatkört. Egyházunk nevében megköszönve évtizedeken át tanúsított megértését és támogatását, tisztelettel köszöntjük életét neves fordulóján.

„Gyalogat Erdélyben”

Szentiváni Mihály könyvéből

Firtos kristálykútja mellett vadásztunk Énlaka köves határán, Firtos hegyénél is messzebb látszó kerek erdélyében sétálandók, de elkészvén Énlaka közt tértünk Mar-tonos felé.

Énlaka régi levelekben Jén laka, nagyobbára unitárius, mind szabad székelyekből áll. A templom 1500-beli, régi felülrásokkal. Régi vára volt a máig úgynevezett Vár nevű helyen, hol egy — most Tarcsafalván Pálffy Józsefnél lévő — sírkövet talál-tak. Kopott írásából csak ennyi olvasható: „Deo Marti Sextinus e(x) V(oto) P(osuit). Általában ezen vidéken sok régiséget találnak, például a martonosi határon egy pénzt: „Augusta Faustina” körirattal, más lapon „Fortuna” képével. Ugyan-ott Láz nevű helyen egy embervonta ekevasat (Básta idejéből) talált Gálffy András, s belőle patkót kovácsolatott, megint egy nagy pallost, most Tarcsafalván Pálffy Dénesnél létezőt.

Siménfalva, Sárd: (Nota bene) Siménfalván az unitáriusok harang-ját öntette Székely Mózes, fel van írva rá: „Moses Zekel”. Sárdon egy úrvacsorai hatszegű, vastagon aranyozott tányérra: „Acatus Barcsai az unitaria Ecclanak adta volt, Marosi István”.

12-én jöttem a sok anekdotáról híres Gagyba, hol egyetlen szabad székely sem lakik, a nagyobb neme-sek elnyelték, s onnan Szentábra-hámra testvéreimhez s innét a rossz időt jól töltve csak azon hónap 22-én egyik (Sámuel) testvérem társaságában tovább a Fehér Nyikó mellyékén. A Fehér Nyikó egy kis hegyi patak, s mint ilyen, hamar áradó, s ekkor kártékony. Két ága van. Egyik lefoly Malomfalva, Szentmihály, Demeterfalva, Kobát-falva, Nagy — és Kiskadács, Si-ménfalva (hol az unitáriusok ha-rangján fel van öntve „MosesZe-ke”) Siménfalván a falusi ifjak papjok Vajda István s legelső prae-ceptorom, Nagy István munkássá-guk igen szép célú társaságot ala-kítja a falusi legények közt: írás, olvasás, munka, egymáson segítés, józan élet, erkölcsiség... kifejtésére van a társaság célarányos utakon intézve.

Rugonfalva mellett a más ág, Vargyas pataka nevű, jó el Csehéd-falva (tisza székely s unitárius falu) Tarcsafalva között, mégpedig a közúton, s nagyocska vízkor egész velencei vízutcává csinálja, s Kobát-falvánál öszveszakadva együtt foly-nak Bétfalva és Székelykeresztúr közt a Nagyküküllőbe. Erről ne-veztetik Udvarhelyszék egyik kerü-letje. Környékét igen barátságos nép (értve az urakot is) lakja.

Válogatta: Kelemen Miklós

Izrael állam vallási problémái

A Világosság 1986. évi dec. szá-mában rövid szerkesztőségi cikk-ben számolnak be az Izrael állam-ban folyó vallási ellentétekről, me-lyet az ismert német kifejezéssel Kulturkampfnek lehet nevezni.

Az ortodox és a nem vallásos zsi-dók között mélyreható az ellentét kulturális és vallási téren egyaránt.

Az elmúlt hónapokban Tel Aviv-ban egy zsinagóga, és néhány héttel később Jeruzsálemben egy jehiva ortodox zsidó iskola lett a lángok martaléka. A gyújtogatók mindkét alkalommal zsidók voltak.

Évezredek hagyományok állnak szemben egymással. A hajviselet-ben, ruházkozásban, kalapviselés-ben mutatkozó ortodoxok állnak harcban a szekularizált, vallásukat nem, vagy csak ritkán gyakorló modern zsidókkal. Utóbbiak az euró-pai kultúra hagyományait is tisztelik, s ennek társadalmi szokásai szerint akarják életüket folytatni az önálló zsidó államban.

A szekularizált pártok között is sokféle változatot lehet megkülön-böztetni.

A vita sok szinten folytatódik, s ez nem válik hasznára az állam életé-nek, melynek az arab tengerben egységet kellene mutatnia az elvek-ben és a gyakorlatban is a türelem jegyében.

Freies Christentum

A német evangélikus és egyesült protestáns egyházak szabadelvűen gondolkodó tagjainak szervezete a *Bund für Freies Christentum*, a sza-bad (vagy szabadelvű) kereszté-nyek szövetsége. 1987. január else-jével új szerkesztő vette át a fenti szemléjük irányítását dr. Helmut Haug stuttgarti lelkész személyében. Az új szerkesztő tetszetős formátu-mot adott a lapnak, mely most két-havonként jelenik meg egy ívnyi terjedelemben. A szerkesztő bizottság tagjai W. L. Korntal és az IARF tanácsában helyet foglaló dr. Andre-as Rössler ugyancsak stuttgarti lel-kész, akinek munkaköre az öku-menikus és más egyházi szervezetek közötti kapcsolatok szolgálata.

A szemle alcíme: *Auf der Suche nach neuen Wegen* — szabad fordít-ásban — keressük az új utakat. A szervezet hosszú évtizedeken át volt elnöke, az e tiszteletől most visz-szaléptt teológiai professzor, Ulrich Mann: *Blind glauben ist nicht genug* — *Vakon hinni nem elég* címmel érdekes tanulmányt tett benne köz-zé. Tillichre is utal gondolatai kifej-tésében, és nem híve a teológiai értelembe vett dogmatikus felfo-gásnak. A szabadelvűen gondol-kodó ember a jelenben (Gegenwart) és az életet szolgáló szellem meg-

vallásában (Vivificator) látja a sza-badelvűek jövőjét. Ha akad for-dító és hely, esetleg más alkalom-mal részletesebben ismertetjük ezt a valóban újszerű teológiai látás-módot.

F. J.

Dr. Pálffy Móric főgeológus tevékenységéről

A Magyar Nemzet február 2-i számában A tudomány világa rovat-ban megjelent Hatalmas köszénvagyron reményében folyik a kutatás című cik-kük kiegészítéseképpen legyen szabad hivatkoznom édesapám, dr. Pálffy Móric főgeológus, a Magyar Föld-tani Intézet volt igazgatója által 1923-tól 1930-ig, haláláig a mecseki szén-bányák feltárásával is folytatott mun-kálataira.

A Magyar Tudományos Akadé-mián Vendel Aladár professzor emlé-kesztésében, amely az Akadémia kiad-ványában 1933-ban jelent meg, ezzel a témával kapcsolatban a következőket mondta el:

„Sok szénbányaterület vizsgálatán és becslésén kívül Pálffy ama geológusok egyike volt, kiket a kereskedelemügyi minisztérium 1923-ban és 1924-ben a hazai szénterületek pontos vizsgálatával, s az ország szénkincsé-nek becslésével megbízott. E munká-ban is nagy lelkesedéssel és kitartó munkával vett részt, s a Mecsek liász széntelepeit igen behatóan tanulmá-nyozta. A térkép elkészült, az össze-foglaló részletes munka azonban, saj-nos, már nem jelent meg.”

E munka folytatása, akkor, tu-domásom szerint, édesapám 1930. augusztusában bekövetkezett halála miatt szakadt meg.

Dr. Pálffy Miklós

Dr. Pálffy Móric a tarcsafalvi Pálffy család sarja, hosszú időn át a budapesti egyházközség gondnoka volt, ahol, Józán Miklós mellett, érde-mes, jó munkát végzett.

Tiszántúl új református püspöke

Dr. Kocsis Elemér teológiai pro-fesszort, a debreceni kollégium fő-igazgatóját, számos tudományos munka íróját, a nemzetközi Eti-kai Társaság és más szervezetek vezetőségi tagját választotta meg a kerület gyülekezeteinek presbité-riuma a dr. Bartha Tibor püspök nyugalomba vonulásával megüre-sedett tiszántúli egyházkerület re-formátus püspökévé. Szeretettel kö-szöntjük.

„Számolni kell az emberek etnikai kötődésével”

Az MTI jelenti Moszkvából, hogy a Pravda egyik februári számában elemzést közölt a nemzetiségi viszonyokról. A Magyar Nemzetből idézzük az alábbiakat: A múltból örökölt nemzetiségi problémák megoldása kétségkívül a szovjet rendszer egyik legnyilvánvalóbb vívmánya, de nem szabad azt hinni, hogy a mai szovjet nemzetiségi viszonyokban nincsenek gondok. Többek között ezt hangsúlyozta Julian Bromlej akadémikus a szovjet nemzetiségi problémákról szóló terjedelmes cikkében, amelyet a Pravda közölt. A tudós a továbbiakban azt fejtegeti, hogy a szocializmus további fejlesztésében, az ehhez elsőrendűen szükséges emberi tényező kiaknázásában feltétlenül számolni kell az emberek nemzeti, etnikai kötődésével. Az élet legtöbb területén az internacionalizálódás, a Szovjetunió nemzeteinek és nemzetiségeinek közeledési folyamata együtt jár a nemzeti öntudat növekedésével, az embereknek a társadalmi, gazdasági és kulturális haladás fölött érzett nemzeti büszkeségével...

Egy kökösi unitárius Barcelonában

Varga Lajos győri tanár időről időre érdekes — unitárius vonatkozású anyagokat küld szerkesztőségünkbe. Ezúttal egy Lőrinczi László tollából származó, a kolozsvári „Útunk” c. lapban megjelent tanulmányt kaptunk. A cikk a méltatlanul elfeledett, ősi unitárius családból származó, kökösi eredetű Orbók Loránd íróról szól.

Orbók Loránd 1884-ben született Pozsonyban. Tanulmányai végeztével, már igen korán, 23 éves korában a nagyközönség elé lép „Bolond Istók” c. egyfelvonásos drámájával, melyet a kolozsvári Nemzeti Színház adott elő. A darab sikere további munkára ösztönzi íróját, akinek „A Tündér” című darabja a bécsi Volksbühne színpadára is eljutott. Ma már csak a szakemberek tudják, hogy a kökösi származék a magyar bábszínház egyik alapítója is volt, aki 1911-ben szervezte meg az első budapesti marionettet, mely éppen 3 évig működött.

Az első világháború Franciaországban éri Orbókot. Internálótáborba kerül, ahonnan későbbi felesége — a Kuncz Aladár: Fekete Kolostor című regényéből megismert Jeanette (Jeanne Détre) szabadítja ki. A fiatal pár Barcelonába költözik, ahol Orbók, drámaíró mellett, bábjátékok készítésével is foglalkozni kezd.

A barcelonai évek alatt születik meg Orbók legnagyobb sikerű da-

rabja, a „Seingalli lovag” (vagy egyes fordításokban a „Casanova”), melyet csaknem minden spanyol színház bemutatott. A mű Franciaországba, Olaszországba, Bécsbe, Frankfurtba, sőt Buenos Airesbe, és végül New Yorkba is eljutott Lorenzo D’Azértis alkotásaként. Az Orbók által 1922-ben választott feltűnő név minden bizonytalanságot azokra a budapesti színházi köröknek szánt, melyek nem tették lehetővé, hogy az immár világhírű szerző darabjai hazájában is láthatók legyenek.

Unitárius nagyjaink között méltán van helye Orbók Lorándnak, aki 1924. június 20-án a távoli Barcelonában minden bizonytalansággal a reménnyel hunyta le szemét, hogy immár híressé vált művei egykor honfitársai számára is örömet és élményt nyújtanak majd.

OA

Virágcsokor

„Gyermek született”

Gyermek születéséről van szó, nem erőtlől duzzadó férfi forradalmi tettéről, vagy egy hőlesnek merész röptű leleményéről, sem egy jámbor szent cselekedetéről. Amit hiába kíséreltek meg megvalósítani királyok, államférfiak, filozófusok, művészek, vallásalapítók, vagy erkölcstanok hirdetői, az megvalósult az újszülött által. S hogy mintegy elnémissa mindazt, amit az emberek nagynak véltek, és meg is valósítottak tán, íme a világtörténelem gyújtópontjában egy gyermek áll, ember nemzete kisded, fiúgyermek, kit Isten adott nekünk. Ez a világ üdvének nagy rejtélye! Az egész múlt és minden eljövendő találkozása. Isten irgalma szállt hozzánk egy gyermek, az ő saját fia személyében. S hogy e gyermek megszületett számunkra, ezért fia az embereknek is, s így nekem is adatott; hogy megismerhessem, szerethessem, enyém lehessen, s én is az övé. Tőle függ immáron életem.

Dietrich BONHOEFFER

Fordította: Latin György

Páger Antal

Páger Antal, a magyar színészek egyik legnagyobbika, akiről dicséretként azt szoktuk mondani, hogy magyar színész volt, eltávozott szerettei köréből. Veje és unokái egyházunk tagjai közé tartoznak. Túl az elhunytával társadalmunkat ért veszteségen, őszinte együttérzésünket fejezzük ki a körünkbe tartozó rokonságnak, beleértve egyik erdélyi főgondnokunkat és feleségét, akik Páger Antalban apatársukat tisztelték.

F. J.

Reformiertes Forum

1987. január 1-jével három neves svájci egyházi szemle önálló kiadását megszüntette és fenti cím alatt új lapként jelentkezik a jövőben, hetenként.

A három szemle a Svájci Evangéliumi Sajtószolgálat (E. P. D.), a Kirchenblatt és a német nyelvű Der Protestant. A szemle első számában a három új szerkesztő, F. Johner, Ch. Möhl, W. Wolf közlik, hogy örvidenének annak, sőt kéri is, hogy híreiket más lapok átvennék.

A 9. oldalon „Ungarn: Kirchenprotest gegen Rumäniens Minderheitenpolitik” — egyházi tiltakozás a romániai kisebbségi politika ellen cím alatt ismerteti a protestáns egyházak lapjaiban közzé tett nyílt levelet.

Az ismertetés két alcíme is: „Szomorú események Romániában” és „A magyar kisebbség romanizálása” mutatja, hogy az aláírás nélkül megjelent cikk csak tényeket közölt, mert hiszen a tények önmagukért beszélnek.

Találkozás Blandratával

Franciaország konstantinápolyi diplomatája küldetésének egy részét egy fiatal francia jogászra bízta, aki 1574-ben néhány hetet Erdélyben is töltött, és találkozott Báthori István fejedelemmel és udvari tanácsosával és orvosával, Blandrata Györggyel.

Az Erdélybe utazó küldött Pierre Lescalopier, akinek utazását Benda Kálmán és Tardy Lajos adták ki a Helikon Kiadónál 1982-ben. A könyv most került kezembe és ebből közöljük azt, hogy a francia küldött Isztambulból 1574. június 1-jén indult, és július 2-án érkezett meg Gyulafehérvárra, ahol Báthori István fejedelem kitüntető kedvességgel fogadta. A küldött több alkalommal találkozott Blandrata Györggyel is, aki Gyulafehérvárott egy alkalommal ebédet is adott tiszteletére. Naplójában ezt a következőképpen jegyzi fel. „Júl. 12-én Blandrata úr, az orvostudomány doktora és a fejedelem első tanácsosa pompás vendégséget rendezett számunkra. Az ebéd ideje alatt zene szólt. Birtoka volt Saluzzóban és Szavojában is, de ebben az országban összehasonlíthatatlanul jobban megy a sora. Mégsem házasodott meg, sem gyermek, sem rokon nem volt a házában. Nem tekintették éppen fősvénynek, de igen takarékosan élt. Csergével borított lócán aludt, egyetlen párnával feje alatt, kivéve, amikor beteg volt”.

Blandrata a fejedelem megbízásából a vendéget több vidéki útra is elkísérte.

Beszámoló

Lapunk decemberi számában tíz kérdést tettünk fel: a kérdésekre három választ adva, melyek közül az egyik, sőt egyik esetben két válasz is helyes volt. A megadott határidőig 12 válasz érkezett be budapesti és vidéki gyermekektől.

Egyetlen megfejtőnek sikerült mind a tíz kérdésre helyes választ adnia, a többiek helytelen választ adtak arra a kérdésre, hogy ki volt az unitárius vallás megalapítója. A legtöbb gyermek Jézus helyett Dávid Ferencet jelölte meg, aki nem vallásunknak, hanem egyházunknak volt a megalapítója. A D. pont alatti kérdésre az 1. és 3. pont alatti válaszokat helyesnek fogadtuk el. A pályázó gyermekek közül csak kettőnek volt 2-2 hibája.

A valamennyi kérdést megfejtő gyermeknek, a budapesti Palatka Zoltánnak külön jutalmat adunk. Minden pályázó érdeklődését méltányolva, megjutalmaztuk őket Szász János: Dávid Ferenc c. munkájával. A jutalmakat a gyermekek címére postán eljuttattuk.

Úgy véljük, hogy érdemes a pályázók nevét felsorolni: Jakab Erika, Kocsord; Szalóczy Attila, Fehérgyarmat; Szabó Előd, Debrecen; Eördögh Erika, Kocsord; Lőrincz Attila, Kocsord; Kovács Szabolcs, Vásárosnamény; Kovács Gábor, Vásárosnamény; Hegedűs Ágota, Vásárosnamény; Toldi Péter, Jánd; Felhős Dávid Ferenc, Vásárosnamény; Matkó Ádám, Debrecen.

Várjuk kis leírásaitokat otthonokról, iskolai gondjaitok, örömeitek tárgyköréből.

1984 tavaszán sok kedves gyermekrajzot gyűjtöttem össze, és magammal vittem azokat Japánba, ahol részt vettek a nemzetközi unitárius gyermekrajz-kiállításon. E rajzoknak nagy sikerük volt.

Az idén újra kérünk Titeket, hogy bibliai, vallásos, vagy mindennapi életeteket érintő szép rajzaitokat jutassátok el szerkesztőségünkbe, vagy adjátok le azokat a vasárnapi iskolán.

*

Az egyházi év során húsvét ünnepekörébe léptünk. Ezzel kapcsolatban az alábbi kérdésekre válaszolatok május 31-ig, szerkesztőségünk címére:

1. Virágvasárnap hova vonult be Jézus?
2. Mikor és hol osztotta Jézus az „utolsó vacsorát”?
3. Mi történt nagypénteken?
4. Mit ünneplünk húsvétkor?

Szent-Iványi Ilona

BIBLIAÓRÁKAT

tartanak április és május hónapokban a szokott helyen és időpontban Beneze Márton és Huszti János lelkészek. Az érdeklődőket szeretettel várják.

Már többször hírül adtuk, hogy az idei nyári kongresszus időpontja júl. 31–aug. 7. Helye a Stanford Egyetem, Kaliforniában.

Az IARF titkársága legutóbbi körlevelében közölte, hogy a megnyitóra eredetileg felkért előadók, időhiány miatt, nem vállalták a szereplést. Több más neves személyiséget is megkerestek a rendezők, köztük Ted Kennedyt, aki évtizedek óta mint demokrata szenátor képviseli Massachusetts államot – itt van, Bostonban, az amerikai unitáriusok központja – és másokat is.

Az ünnepi istentisztelet szónoka dr. William Schulz, az amerikai unitárius univerzalista egyház 1985-ben választott új elnöke. A bezáró ülés szereplője dr. Nikkyo Niwano, az ismert japán buddhista szervezet elnöke. Az öt részre osztott fő téma egyes gondolatainak vezető szónokaiul már sikerült néhány neves amerikai tudóst megnyerni. John Cobb ismert teológus professzort, Claire Fischert és Sam Keen tudósokat.

Nagyrészt megtalálták a munkacsoportok vezetőit is. Köztük 5 az USA-ból, 2 Japánból, 1-1 a Fülöp-szigetéről és Angliából (az ismert békeharcos George Coxot), valamint, meglepetésünkre, dr. John Taylort, aki Svájcban vezeti a WCRP néven ismert szervezet irodáját. Sajnálatos, hogy a rendező bizottság nem gondolt arra, hogy a legrégibb unitárius egyház küldöttei, köztük a három teológiai professzor (Kovács Lajos püspök, Erdő János, vagy Szabó Árpád) is méltán képviselhetné a szocialista államokban élő tag-egyházakat.

Keresztelő

Néha elfelejtkezünk írni arról is, amit fontosnak tartottunk. 1986. dec. 21-én, a gyermekek részére rendezett karácsonyfa-ünnepélyt megelőzően, a gyermekekkel és felnőtt kísérőkkel tele templom előtt keresztelte meg dr. Ferencz József püspök és Huszti János püspök helyettes Orbók Attila teológiai hallgató és Szent-Iványi Ilona lelkész boldog házasságából az 1986. aug. 4-én született Ilonát.

Nemzetközi unitárius vasárnap

Világszervezetünk, az IARF 1987-ben február 8-ára hirdette meg a nemzetközi béke vasárnapot. Így, unitáriusok, univerzalisták, szabadelvű vallásos emberek, szerte a világon ezen a napon imádkoztak együtt egymásért, a békéért, a világ jobb jövőjéért.

Budapesten, a Nagy Ignác utcai gyülekezetben, dr. Ferencz József püspök prédikált ezen az ünnepen, kiemelve világszervezetünk történelmi múltját, s azóta elfoglalt szerepét a szabadelvűen gondolkodó hívek, vallásos emberek körében.

Megemlékezett erről a vasárnapról Szász János teológiai igazgató, dunántúli szórványlelkész is januári rádiós istentiszteletén.

Erre a vasárnapra az IARF külön béke imakönyvet adott ki, melyben szerepelnek a tag-egyházak által használt imák. A könyvben található, a magyar címszó alatt, Orbók Attila 1985-ben, az IARF békekonferencián, Hollandiában elmondott imája is, angolul.

Az alábbiakban az indiai Brahma Samaj mozgalom, az ottani unitárius közösség imáját közöljük, melyet Rabinranath Tagore írt:

Amikor a szív megkeményedett,
és szomjúhozik:
jőjj és árasz el kegyelmeddel.
Amikor a gondviselés távol van
életünktől,
jőjj és hozd el a reménység dalát.
Amikor a hétköznapi gondok
elborítanak, és értelmetlen
lárma vesz körül:
jőjj el hozzám, oh Csendesség Ura,
a Te békéddel és nyugalomoddal.

Amikor esdeklő szívem sarokba
hajlítva szenved,
tárd ki az ajtót, Királyom,
s királyi pompával jőjj el.
Amikor elvakít az ostoba vágy,
és tévúton járok,
oh Te, Szentséges Eggyedülvaló,
hozd el a Te világosságod fényét.
Amen.

SZ. I.

WORLD

Az amerikai unitárius univerzalista WORLD c. szemléjének okt. 15-i számában öt amerikai unitárius vallású kongresszusi képviselőt szólaltattak meg. A kérdés, amelyet az említett képviselőkhez intézett a lap szerkesztője, így szólt: Milyen a kapcsolata az Ön vallásos felfogása és gyakorlata és a demokrácia között? Az öt képviselő fényképe a lap címlapján megjelent. Közülük hárman Nancy Johnson, Chester Atkins és James Olin képviselők jelen voltak negyedik társukkal együtt azon az ebéden, amit 1985-ben a két magyar unitárius püspök tiszteletére adtak a kongresszus épületében.

A II. János Pál pápa által tavaly őszén összehívott találkozón részt vett dr. Roy Smith, az IARF elnöke, akivel a fogadáson a pápa kezét fogott.

Az IARF szemléjében jelent meg a fenti kép, mely azt az 1985. évi találkozást ábrázolja, amikor Dietrich Gehrman főtitkár látogatást tett templomunkban és Huszti János lelkész, püspökhelyettes üdvözölte. A főtitkár mellett a padban püspökünk ült.

Protestantizmus zárójelben?

A reformációra való megemlékezésekben gazdag 1986. év végére értünk. Nyitva maradt azonban az a kérdés, miként ítélik majd meg a jövő századok történészei a reformációt.

Azok a kortársaink, akik vezérgondolatnak az egyház egységét, valamint a keresztényi életvitelt tartják, készek is a válasszal: A reformáció és a protestantizmus csupán egy zárójel a keresztény egyháztörténelemben. Sőt némelyek a reformációt csak szerencsétlen mellékes körülménynek vélik. Ez azonban nem történelmi vélemény, sokkal inkább tantétel, ill. annak megerősítése. A zárójelbe tételt az egység dogmája követeli meg.

*

Mindenkinek lehet saját nézete. A mi felfogásunk eltér a fentiektől. Mi úgy véljük, hogy a protestantizmus és a reformáció a kereszténység történetének fontos szakasza. Olyannyira meghatározó, hogy a XVI. századtól fogva a római kat. vallás is más módon fejlődött volna, ha mindez nem következik be. Mi több, az ökumenizmus is protestáns szemlélet; az egyház teljességének, állandó megújulási igényének kifejezője. Nagyon kevés egy dogmatikus ceruzavonás ahhoz, hogy zárójelbe szorítsa a kereszténység történelmének oly sokrétű, hatásában gazdag tényezőjét.

*

S nem csupán alkalmatlanságot fejezhet ki a zárójelbe tétel. Jelenthet felértékelést is. Az említett módon nemcsak a protestantizmus, de valamennyi keresztény egyház is oly zárójelbe kerülhet, melyet Isten keze helyezett az emberiség történetébe. Mégpedig avégből, hogy ezáltal különbözzék mindattól, amit az emberek saját indíttatásukra helyeztek volna oda. Az amerikai

W. James, a valláslelektan egyik alapítója írta, teljes joggal: Ha a világot mindig ridegen kormányozták volna és nem lett volna ember, aki embertársa segítségére siet, még ha az érdemtelen is erre; és ha nem lett volna ember, aki a sértéseket is eltűri; vagy aki engedi inkább, hogy rászédjék, mintsem örökké gyanakvásában éljen, — a világ még a jelenlegi módon sem lenne lakható.

*

Ha ily módon vélekedünk, valamennyi egyház zárójelbe kívánczik. A tanok addig tartanak, ameddig az Isten engedi. Senki nem állította — hacsak nem e tanok alkotói —, hogy azok valami isteni jogon, a világ végezetéig megállják helyüket. Ha egy egyház hű marad Jézus Krisztus evangéliumához, melytől a világ olyannyira eltávolodott, irgalom- és kegyelem-tartalmával zárójelbe kerül. A zárójel felbontásának időpontja bizonytalan. Ha megtörténik, ne tékozzoljunk el. A szolgálat, melyet bármely e névhez méltó egyház teljesít, zárójeles szolgálat, és boldog lehet az az egyház, mely azt teljesítheti. Azok az egyházak, amelyek magukat felkészülteknek vélik az öröklétre, azon kaphatják rajta magukat, hogy éppen a lényegét veszítették szem elől.

Bernard REYMOND

A Le Protestant 1986. dec. számából.
Fordította: Latin György

Egyházi könyvtárunk

Örömünkre szolgál, hogy egyházi könyvtárunkról a Népművelési Minisztérium „Könyvtáros” című szakfolyóirata 1986. szept.-i számában cikk jelent meg, melyben ismerteti annak anyagát és állapotát.

A folyóirat ugyanis sorozatot indított az egyházi könyvtárakról, és ezek között a mi könyvtárunk is szerepelt. A cikket *Kartal Zsuzsa*,

a fenti folyóirat munkatársa írta, címe: „Két nehézorsú egyházi könyvtár”..., melynek egyike „az unitárius gyűjtemény”.

Bevezetőjében tömören ismerteti az unitárius hitet és vallást, szól a templomépületről. Megemlékezik a háborús helyzetről, az épület államosításáról, és hogy 1974 óta az Állami Egyházügyi Hivatal támogatásával, végre újra felállíthattuk a könyvtárat. A könyvanyag ismét leltározásra került, katalógusok készültek, úgyhogy az anyag az olvasók és kutatók rendelkezésére állhat.

A megjelent cikk részünkre azért jelentős, mivel azt egy olyan szaklapban ismertették, mely országos viszonylatban a legelterjedtebb könyvtári értesítő.

Kaplay Imréné

Nemzetközi fórum

Neves közéleti nyugati és szovjet-unióbéli személyiségek részvételével febr. 14–16. napjain nemzetközi összejövetelt tartottak Moszkvában. Mintegy 80 ország közel 800 képviselője vett részt a tanácskozáson, mely hat csoportban vitatta meg az atomfegyverektől mentes világról és az emberiség túléléséről elnevezésű témakört.

Az értekezleten hazánkat népes küldöttség képviselte, köztük egyházi személyek is. A nemzetközi fórum képviselőit fogadta febr. 16-án Mihail Gorbacsov a SZKP KB főtitkára.

A Magyar ENSZ Társaság intézőbizottsága jan. 29-én ülést tartott *dr. Simai Mihály* akadémikus elnöke alatt. *Dr. Somogyi Ferenc* külügyminisztériumi főosztályvezető tartott tájékoztatót az ENSZ közgyűlésének 41. üléséről. *dr. Gömbös Ervin* főtitkár beszámolt az elmúlt év munkájáról és az idei év terveiről.

DR. BENCZÉDI LÁSZLÓ

1929-1986

Sokunk számára megdöbbentő volt a hír, hogy dr. Benczédi László, a történettudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, 1986. dec. 20-án meghalt.

Halála nemcsak családjának, hanem a magyar tudományos életnek is nagy vesztesége.

Már az egyetemen feltűnt a történelemkutatás iránti érzékével. Természetes, hogy a tudományos kutatói pályát választja, és ezen a területen fejti ki képességeit. 24 éves korában, 1953-ban adja ki első könyvét, melynek címe: „A hegyaljai kuruc felkelés”.

Tudományos gonddal és elmélyült kor-, és anyagismerettel publikál. Érdeklődése elsősorban és továbbra is a kuruc mozgalomra irányul. A Wesselényi-féle rendi szervezkedésről, az 1670-es évek bujdosómozgalmáról, a Thököly-felkelésről és a korabeli Habsburg-politika elnyomó irányzatáról ír, és munkásságán az a törekvés húzódik végig, hogy az újonnan feltárt levéltári források alapján, és a nemzetközi összehasonlítás módszerével is élve, a politikai történet előadásának a hagyományosnál szervezettebb társadalomtörténeti megalapozást adjon.

Lapunk terjedelme nem engedi, hogy megjelent írásait és tanulmányait itt felsoroljuk, de feltétlenül meg kell emlékeznünk két munkájáról.

Az egyik, a szakemberek körében nagy elismerést kiváltó kandidátusi disszertációja: *A Wesselényi-féle rendi szervezkedés Magyarországon (1664-1671)*, a másik a tizkötetes „*Magyarország története*”-be írt fejezete, amely bizonyosan nemzedékek számára örzi meg nevét.

Temetése jan. 9-én volt a Farkasréti temetőben. Az egyházi szertartást mind a koporsója mellett, mind a sír szélén én végeztem. Temetési prédikációm alapigéjeként 1. János 2,17. választottam: „... a világ elmúlik, és annak kívánsága is, de aki az Isten akaratát cselekszi, az megmarad örökké.”

Lapunk szerkesztőségének kérése szerint, a temetési prédikációból vett néhány gondolattal fejezem be emlékezésünket:

„Az Ő élete olyan volt, hogy koporsója mellett megérezzük: nem emberek halnak meg, hanem világok tűnnek el. Ő a jelen számára a mindig szent múlt, a történelem titkainak feltárója volt. Töretlen hűséggel vállalta hivatását, és végezte munkáját. S míg a sejtések, a kutatások, a fátylak fellebbentésének útját járta itt a földön, 58 esztendő élete után már tudja is, amire vágyik a lélek, mert már mindent színről színre lát.

Az Ő földi világa elmúlt, és ennek a világnak a kívánsága is, de az itt

maradt szellemi örökség bizonyossága szerint, megmarad örökké az, aki az Isten akaratát cselekszi!

Mi az Isten akaratának cselekvése? — Vagy kérdezhetnénk így is: Mi az Isten akarata?

Unitárius hitünk válasza szerint Isten akarata: hittel és szeretettel cselekedni.

Hivatásában, amelyet választott, munkájában, amit végzett, szorgalmában, türelmében, odaadásában és igyekezetében nem ismert akadályt. Mindezeket úgy tudta érvényesíteni, hogy nevét kitörölhetetlenül beírta az örökkévalóság világába. Így vált tudományos munkássága is a becsületesség szép példájává, Istennek felőlünk, emberek felől rendelt hivatásában.”

Lelkészi szolgálatom után, Pácz Zsigmond Pál akadémikus, méltatta érdemeit, a sírnál Szűcs Jenő a Történettudományi Intézet állami díjas osztályvezetője vett meleg hangú búcsút dr. Benczédi Lászlótól.

Husztai János

OLVASTAM

Az utóbbi időben több unitárius vonatkozású közlést láttam, hallottam és olvastam. Ezekből egy csokorra való.

— A *Magyar Televízió* „Elmebajnokság” című műsorában Egri János az egyik versenyzőnek, aki az erdélyi fejedelemséget választotta témájául, többek között a következő kérdést tette fel: Ki volt János Zsigmond udvari papja, az unitárius vallás megalapítója? Nagy örömmre a versenyző tudta a helyes választ: Dávid Ferenc.

*

— A *Magyar Rádió* egyik esti adásában megismételte Páskándi „Vendégség” című darabját, mely Dávid Ferencről szól. Jó volt újra meghallgatni a darabot.

*

— *Brassai Sámuelről*, a nagy unitárius polihisztorról, sok anekdota maradt fenn. A Népszabadság egyik szombati számában a keresztretjvény az egyik Brassai anekdota poénját rejtette el. A Góliát terméltű Brassai és a Dávid nagyságú Gyulai sokat évődött egymással baráti társaságban. Egyszer Gyulai így szólt Brassaihoz: — Kigyelmed mindig azzal hozakodik elő, hogy én nem nőttem nagyobbra. Pedig ma is láttam egy embert, aki nálam kisebb volt. — De nem ingyen — felelte Brassai. A cirkusra gondolt. Gyulai várta az alkalmat, mikor vághat vissza. A vita végén Brassai, mivel kifogyott az érvekből, nagyot toppantott, és így szólt: — Ha nem hagyja abba, nagyság, mindjárt felkapom, és a zsebembe dugom!

Gyulai felnézett rá, és nyugodtan csak ennyit mondott:

— Akkor legalább több ész lesz a zsebemben, mint a fejedben.

*

— A *Füles* egyik szeptemberi számában a „Tanár úr kérem” 11. kérdése ez volt: Négyszázhetvenöt éve 1511. szept. 29-én született Michael Servet, akinek tanai nagy hatást gyakoroltak az unitárius egyház alapítóira, és akit — miután az inkvizíció elől Genfben menekült — Kálvin kezdeményezésére megégettek. Milyen jelentős felfedezést tett Servet, orvosként?

Válasz: Felfedezte a tüdő vérkeringését.

Dr. Kiss József

OLVASÓINK ÍRJÁK

A *Reformátusok Lapja* 1987. jan. 4-i számában Ágoston János az alábbi levélben fejezte ki érzéseit, amikor Sánta Ferencnek a lap egyik korábbi számában megjelent interjújára utal:

„*Erkölc és szabadság*” (Egy író vallomása) címmel Sánta Ferenc írónak a megnyilatkozása található. Nem lehet úgy tenni, hogy ne ismerjük fel, fontos dolognak vagyunk tanúi, a nagy író — mondhatni így — hosszabb hallgatás után: láthatóvá, hallhatóvá lett.

Vagy jó tíz éve nem publikált Sánta Ferenc sehohsem. Kisdiákok is hiányolták jelenlétét. A dolgozók, kis értelmiségiek keresték, hogy mi lett kedvenc írójukkal. Azután most a *Reformátusok Lapjában* fényképpel, íróasztala mellett láthatni a „Húsz óra”, az „Ötödik pecsét” szerzőjét, amint az erkölcéről nyilatkozik és régi emlékeit is felhasználva bizonyosságot tesz — igaz íróember módján — a tisztességről, az Istenhez való viszonyáról, és meggyőződéséről, hogy élni érdemes. Mindezt a harmadik oldalon. Tiszta, szép nyomdatechnikával, emberül, jól megírva. Az Isten áldja meg Önöket ezért az interjúért! Ezért a vallomásért, amit a nagy író adott. Mert a mai nehéz időkben, a kisember — munkaközben is, hogy félelmét magától messze űzze — imádkozik, és az íróemberek szívéhez méri olykor magát. Az Isten áldja meg Önöket — Tisztelt Szerkesztőség! A kisember hálájával köszönöm — a gondokkal teli — Sánta Ferenc író interjúját. Köszönet érte! Hozzanak mások is! Az író — és az irodalom — tartja össze a kis országot a nehéz időkben. Sánta Ferenc pedig a legfőképpen összetartó erő. Az Isten áldja meg Önöket, legyenek jó és igaz emberek, s imádkozzanak értem, hogy a világ dolgától származó félelmeim eltávozzanak. Az Isten áldja meg Önöket, köszönöm, hogy felráztak kissé. Legyen áldott a munkájuk!

Balassi Bálint verse Énekeskönyvünkben

Énekeskönyvünk 118. énekét Régeni Áron dallamára énekeljük, szövegének forrását a legújabb kiadás a régi énekeskönyvben jelöli meg. Valószínűleg elkerülte a szerkesztő figyelmét, hogy ennek az éneknek a szövege mennyire egyezik Balassi Bálint egy gyönyörű istenes versével.

Összehasonlításképpen álljon itt a 118. ének, majd Balassi verse:

118.

Adj már csendességet, lelki békességet,
mennyei Úr!
Bujdosó elmémet, Óvd árva életemet
fájdalomtól.

Sok ideje, hogy már lelkem szomjúhoz, vár
Mentségére.
Órzd, ne hagyd, ébreszd, Haragod ne gerjeszd
Életemre.

Nyisd fel hát karodnak, Szentséges markodnak
áldott
Áldott zárját.
Add meg életemnek, S bával telt szívemnek
kívánságát.

Balassi Bálint: Adj már csendességet
Adj már csendességet, lelki békességet,
mennyei Úr!
Bujdosó elmémet, Óvd árva életemet,
két sok kín fűr!

Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan vár
mentségére,
Órzd, ne hagyd, ébreszd, haragod ne gerjeszd
vesztésére!

Nyisd fel hát karodnak, szentséges markodnak
áldott zárját,
Add meg életemnek, nyomorult fejemnek
letört szárnyát:

Összevetve a két szöveget, nyilvánvaló, hogy a 118. ének Balassi verse első, második és hetedik szakaszának szövegváltozata.

Nem egyedüli jelenség ez, hiszen pl. a 115. ének, a Bocsásd meg Úristen... kezdetű szintén Balassi szövegváltozat, amit jelöl is az említett 1983-as kiadás.

Balassi élete az unitárius vallás kialakulásának első évtizedeire tehető. Harmincegy évvel fiatalabb Dávid Ferencnél, 17 éves, mikor a tordai országgyűlés határozatot hoz a lelkiismereti szabadságról.

Eckhardt Sándor (aki szinte egész életét feltette arra, hogy a Balassi-életmű szétszóródott cserepeiből rekonstruálja az egészet) kritikai kiadása szerint ez a szövegváltozat már az első unitárius énekeskönyvben szerepelt, már erősen romlott szöveggel. Ez arra utal, hogy Balassi versét a korábban élő unitáriusok a magukénak érezték, tovább költötték.

Ha összevetjük Szenczi Molnár Albert és Balassi zsoltafordításait, azonnal szembeötlő a különbség: Szenczi Molnár gyönyörű versei a gyülekezet, a közösség nevében szólnak, Balassi zsoltaírói és istenes versei az Istenhez forduló individuum könyörgései. A felnőtt, autonóm emberé, aki felelős cselekedeteiért, erkölcsi választásaiért, s aki a maga megismételhetetlenül egyedi módján fordul Istenéhez. Ezért foghatta meg őket, és ezért érezhetjük ma is olyan közelállónak, szemléletében rokonnak Balassi Bálint versét.

Bányai Emőke

Rendhagyó beszámoló

Nem küldtek, hívtak; meghívtak Kaliforniába. S hogy ez „közérdekű” utazás lett, melyről az Unitárius Élet hasábjain számolhatok be, annak a külön szerencsémnek köszönhetem, hogy éppen a dél-kaliforniai unitárius lelkészkonferenciára érkeztem, s így ennek — unitárius lelkész meghívóm jóvoltából, 1987. jan. 12. és 15. között — hivatalos résztvevője lehettem. A káprázatos szépségéről fogalommal vált Palm Springs-ben gyűltünk össze úgy ötvenen. A sivatag és hó borította hegyek ölen igazi paradicsom Palm Springs: pálmálgetek, a januárt ugyancsak meghazudtoló májusi tobzódása a virágoknak, egzotikus növényeknek.

Minden szépségnél nagyszerűbb volt azonban a találkozások, az egymásratalálások élménye. Meghitt hangulat és szípkázó szellemiség, oldott derű és komoly egymásfigyelés jellemezte a négy napos konferenciát. Reggelente és estenként más-más lelkész vagy lelkész nő tartott istentiszteletet, mely lelkét tisztító meditációkból és közös éneklésekből állott, és nagyon közel hozott lelkileg egymáshoz. Az egyik nap témája a „Spirituality” volt, melyet William Houff vezetésével közösen építettünk fel; mindenki tágított egyet a gondolat, személyiségének, tapasztalatának és stílusának megfelelően. Gyönyörű kollektív esszé lett a végeredmény. Az Amerikában igen neves író, Dr. John Nicholls Booth mint meghívott vendég, mondta el egy hosszú estén Odysseus cím alatt élete regényét.

Közben pedig barátkoztunk, beszélgettünk. Soha nem volt még ilyen nagyszerű erdélyi unitárius lelkész leányának lenni, unitáriusként Budapestről jönni. „Kézről kézre” faggattak, saját emlékeket idéztek ittjártukról. Áradt felém a szeretet, ami általam az anyaegyháznak, az unitarizmus bölcsőjének és Budapestnek szólt. Nagy élmény volt tapasztalni, hogy amerikai emberek ennyire ragaszkodnak egy távoli, számukra csak történelmi jelentőségű őshazához. Büszke voltam, hogy erdélyi, unitárius és magyar vagyok. Kedves kötelességemül szabták, hogy tolmácsoljam: California unitárius lelkészei — és különösen akik korábban jártak is itt, mint Richard F. Boeke, Jane és Nathaniel Lauriat, Jonathan A. Reich, — a legmelegebb barátsággal és szeretettel üdvözlik Budapest és Erdély unitárius lelkészeit és a híveket. Remélik, minél több résztvevőt láthatnak viszont majd az IARF júliusi, San Francisco-i kongresszusán. Kívánnak egészséget, jókedvet és eredményes munkálkodást, melyet mindenkor a szeretet és béke fűtsön. Kívánjunk hát együtt magunknak jézusi keresztény életet 1987-ben.

Dr. Gellérd Judit

NATURE – TERMÉSZET

1986 márciusában az IARF Frankfurtban tartott végrehajtó bizottsági ülésén dr. William Schulz, az amerikai unitárius és univerzalisták újonnan választott elnöke a következő kedves dedikációval adta át Emerson Nature című 150 évvel ezelőtt megjelent jeles munkájának hasonmás kiadását: Ferencz Józsefnek baráti üdvözléssel, a mi magyarországi testvéregyházunk részére.

A kötet kitűnő papíron J. Pelikan, a Yale egyetem történészprofesszorának bevezető tanulmányával, szép kiállításban jelent meg a 150. évforduló alkalmából.

A Nature 1836-ban, jelent meg Bostonban, és az amerikai unitárius nagy személyiségének, Ralph Waldo Emersonnak egyik ismert, de sajnos nem eléggé méltányolt munkája.

Emerson munkásságáról az elmúlt tíz évben Erdélyben két munka jelent meg magyar nyelven. 1978-ban Ralph Waldo Emerson Esszéik címen dr. Gaál György irodalomtörténész válogatása, előszóval és gazdag jegyzetanyaggal. A szerkesztő feltűnteti Emerson műveinek magyar fordításait. A dr. Wildner Ödön által Budapesten 1921-ben kiadott kötetben a Nature – Természet című kötetből is közölt részleteket.

A második munka dr. Erdő Jánosnak 1986-ban Kolozsvárt megjelent Teológiai Tanulmányok című kötetében a 174–188. oldalakon található tanulmánya, melyben részletesen ismerteti Emerson életútját, filozófiai és teológiai gondolkodását, megállapítva, hogy Emerson „sokat köszönhetett Carlyle és Goethe befolyásának. Merített a unitarizmusból, követői is többnyire az unitáriusok közül kerültek ki.” Emerson tanítványa volt a XIX. századi amerikai unitarizmus Channinget és Emersont követő harmadik nagy személyisége, Theodore Parker. Ő is elősegítette „az unitárius teológiának Emerson által óhajtott megújulását.”

Emerson híve volt a rabszolgaság eltörléséért küzdő mozgalomnak, és a maga módján harcolt annak győzelméért. Művei nagyjából eszék, felolvasások és költemények. Carlyle szerint, Emerson „egy kor szak volt nemzete történetében”. F. Clarke megállapítása szerint „mint Pharos állott közöttünk, hogy világítson a sötétségben.” Önmagáról így vallott: „Én a látókok igaz felekezetéhez tartozom.” Emerson valóban a jövő vallásának a látónoka. Nincs helyünk e kötet egyes fejezeteinek ismertetésére és Emerson teológiai felfogásának részletesebb méltatására. Az érdeklődőknek az előbb említett könyvet és tanulmányt ajánljuk figyelmébe. F. J.

A konfirmációi előkészítő

oktatásokat Huszti János lelkész tartja a pünkösdkor konfirmálók részére. A konfirmációra pünkösds első napján jún. 7-én kerül sor.

EGYHÁZAK

E címet viselte az az interjú, amit Várnai Ferenc, a Magyarország felelős főszerkesztőhelyettese készített a febr. 1-jei számban az egyházakat érintő aktuális kérdésekről Miklós Imre államtitkárral, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével. Az államtitkár a Hivatal 1951-ben történt megalakulása óta munkatársa annak, s már hosszú idő óta, mint felelős vezető, munkatársaival együtt ápolja az állam és az egyházak közötti jó viszonyt. Egyengeti a vitás kérdéseket.

Záró mondatai ide kíváncsok: „Az egyházak Magyarországon autonóm közösségek, az állammal partneri szövetségi viszonyban vannak, szuverén joguk tehát, hogy véleményt nyilvánítsanak a társadalmunkat foglalkoztató kérdésekben.

„Meggyőződésem — mondotta az államtitkár — ahogy a szocialista államunk, úgy az egyházak is érdekelték abban, hogy itthon, magyar földön népünk úgy éljen és dolgozzon, társadalmunk úgy fejlődjön és gyarapodjon, hogy azok, akik határainkon túl élnek, ne szégyenkezzenek miattunk”.

UNITÁRIUS ÉLET

Lapunk előző számának megjelenése óta az alább beérkezett adományokat köszönjük meg olvasóinknak:

özv. Sándor Áronné elhalt férje emlékére 2000 Ft, Szabó László USA 1092 Ft (25 US \$), Gyarmathy Endre 1000 Ft, 500-500 Ft-t küldtek: Varga Dénes NSZK, Zsakó Andor, Gáspár Mózes és neje emlékére leányai, Péter Ferenc Körmendről. Különböző összegeket adományoztak: van Duuren Csuesy Hollandia, Szőke László Bp., George Grygovszky USA, Mrs. Sophie Hatfaludy USA, Ágoston Hunor, dr. Veres László.

Az adományokat köszönjük, példájuk szolgáljon útmutatásul mások számára is.

SZERKESZTŐSÉG

Hírek

Húsvét ünnepének első és másodnapján, ápr. 19. és 20-án budapesti templomainkban ünnepi istentisztelet tartunk úrvaesoraosztással.

Az Unitárius Élet 1987. évi 4. és 5. számait a Tájékoztatói Hivatal engedélye alapján a szokásos augusztus 5-i és október 5-i megjelenési időpontok helyett, összevontan, 16 oldal terjedelemben október hó elején juttatjuk el a HELÍR útján előfizetőinkhez. Így az előfizetőket terjedelmileg nem éri károsodás. Az említett két szám összevonását elsősorban felelős szerkesztőnk amerikai útja és az IARF Kongresszus eseményei teszik szükségessé.

Az Egyházi Képviselő Tanács ülésén Bartók Béla főgondnok gyengélkedése miatt dr. Nyiredy Szabolcs főgondnok helyettes elnökölt. Az ülésen ismertették a protestáns egyházak közös nyilatkozatát, mely lapunk idei első számában jelent meg. Továbbá azt a levelet, melyet többek — főként Szász János — közreműködésével püspökünk írt a 3 kötetes Erdély Története szerkesztőinek, hiányolva az 1568. évi országgyűlés jelentős eseményének elhallgatását.

A püspöki jelentés átfogta az egyházi élet utolsó hónapjainak eseményeit. A Tanács külföldi alkalmakra történt különböző jelöléseket határozattá emelt. Így az IARF nyári amerikai kongresszusán egyházunkat püspök és főgondnok mellett Orbók Attila teológiai hallgató képviseli, aki a teológiai szakosztály külön konferenciáján vesz részt, továbbá Goda Vera, a vasárnapi iskola kiscsoportos tagozatának vezetője, aki 1986. jan. óta vezeti kéthetenként e csoportot. A Tanács megtárgyalta az 1985. évi országos ifjúsági konferencia javaslatait, melyek közül több részben már megvalósult, részben előkészítés alatt áll. A Magyarokételek létesítendő tábort ügyét a Tanács kiadta az elnökségnek előkészítésre.

Budapesten tett látogatást febr. elején dr. Arthur Schreiner New York-i rabbi, az ELTE tiszteletbeli doktora, aki megbeszélést folytatott felekezete vezetőivel. Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke is fogadta. A külföldi vendég tiszteletére az USA új budapesti nagykövete, Marc Palmer úr, rezidenciáján fogadást adott, melyen számos egyházi vezető, köztük püspökünk is jelen volt.

Pipafüstben címen hirdette meg a Televízió jan. 24-én, szombaton Hegedűs Géza irodalomtörténész által vezetett műsorát a nagyon komoly könnyű irodalomról. Belepapozva, a műsorban láttuk a sok felsorolt név között: Kriza János; Vadrozsák megnevezést. Hegedűs Géza az igazi magyar operetről, a János vitéz keletkezéséről beszélt, elmondva, hogy a Petőfi történetét jeles szerző formálta látványos színdarabbá. A versek megírására Heltai Jenőt kérték fel, aki komolyan vette feladatát, és a népi történethez megfelelő inspirációt keresve, talált rá a Kriza gyűjtött valódi népdalokban. Hegedűs professzor idézte is azoknak a verseknek kezdő sorait, melyek Heltai átdolgozásában a János vitéz előadásal nyomában falun és városban egyaránt kedvelt dalok alakjában szórakoztattak nemzedékeket.

A budapesti ifjúsági biblikörli tagok februárban, a Hőgyes u.-i összejövetelen vidám műsort adtak. A bevezető áhitatot Szász János lelkész tartotta, melyben szólt a farsang bibliai alapjairól.

Eccc Homo címen mutatták be az Operában szép sikerrel Szokolay Sándor zeneszerző új és a kritikákban vitatott sikerű zenedrámáját.

IFJÚSÁGI ISTENTISZTELETEKET

tartunk minden hó első hétfőjén du. 6 órai kezdettel, a Nagy Ignác u. templomban, legközelebb máj. 3. és jún. 7.

„Erdély példa lehetne” címen dr. Nemeskürty István irodalomtörténész többhasábos cikkben méltatja, és részben bírálja a háromkötetes Erdély története c. művet. Írásában olvasható a következő szép mondat: „Kétségtelen, hogy a XVI. század közepén a fejedelemsséggé önállósult Erdély az akkori Európában példátlan haladottsággal biztosított minden vallásnak, nemzetnek, népnek szabadságot és nyugodt életkörülményeket.” Sajnos ő sem vette észre, hogy a szerzők ennek a létrejött szellemnek indítójáról, az 1568. évi országgyűlés határozatairól és inspirációjáról, nem tettek említést.

Iszlai Zoltán unitárius írónak, aki korábban az Élet és Irodalomnál és a Széchenyi Könyvtárban dolgozott, s ma a Film Színház-Muzsika főszerkesztője, kedves elbeszélése jelent meg a Rakéta regényújság idei 4. számában.

Dr. Borbély István 1932-ben elhalt teológiai professzorunk 1886-ban született Torockón. Haláláról a Magyar Nemzetben Bodor Pál emlékezett meg közvetlen szavakkal. Lapunk következő számában egyik értékes liturgikai tanulmánya közlésével emlékezünk értékes munkásságára. A mi számunkra ma is — sajnos rövid — teológiai professzori munkássága alatt kiadott jegyzetei a legértékesebbek. Ha olvasóink közül valakinél e jegyzetek közül bármelyik megvolna, szívesen megvinnék könyvtárunk részére.

Dr. Gyarmathy Árpádné sz. Demény Ida életének 80. évében budapesti tartózkodása idején elhalt febr. 4-én. Hamvait a család hazaszállította és a kolozsvári házsongordi evangélikus temetőben helyezik örök nyugalomra. Férjének, erdélyi egyházunk egyik főgondnokának és Budapesten élő Tamás fia és az unokák mély fájdalommal együttérzünk és őszinte részvétünket nyilváníttuk.

Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke előtt jan. 27-én esküt tett dr. Fábián János az Esztergomi Főegyházmegyei és dr. Mészáros Lajos az Egri Főegyházmegyei kormányzó, továbbá Kontra Éva, a Magyarok Nagyszonyja Társaság karitatív női rend általános főnöke. Az eskütételen jelen volt dr. Paskai László, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke.

Vallási kisközösségek Magyarországon címen dr. Fodor József marxista filozófus, egyetemi tanár új kötetében feldolgozta a szabadevházi tanácshoz tartozó tagegyházak, valamint a még rendezetlen jogi státusú vallásos kisközösségek történetét, ismertette hiteletüket és szociálétikájukat. A kötetet az érdeklődők figyelmébe ajánljuk.

Dr. Groza Péter román államférfi, aki a második világháború után miniszterelnök, majd haláláig államfő volt, életútját idezi gazdag idézetekkel az új kiadásban megjelent A börtön homályában című kötete, (Gondolat, 1986). Groza a megváltozott helyzetben is biztosítani akarta a romániai magyarság kisebbségi jogait, s haláláig ez így is történt. A kötetet olvasásra ajánljuk.

Veres Péter író születésének 90. évfordulójára emlékeztek a magyar napi és heti sajtóban. Méltatták emberi értékeit és írói erejét. Az egyszerű parasztember autodidakta módon vált kiválóan művelt íróvá. Méltatói sorában olvashattuk Sánta Ferenc nevét is.

Lukács József akadémikus, a Világosság c. marxista szemle főszerkesztője, jan. 7-én, 64 éves korában, váratlanul elhalt. Marxista oldalról ő volt az, aki a legtöbbet tette a marxista—keresztény párbeszéd ébrentartása érdekében.

Sánta Ferenc írónak nyilatkozatát olvashattuk előbb az Új Tükörben, utóbb a vele folytatott beszélgetést a Reformátusok Lapjában. Örvendünk bejelentésének, hogy ebben az évben új kötete lát napvilágot. Örömmel várjuk.

Az Evangélikus Élet 4. száma hírt adott arról, hogy az osztrák evangélikus és református egyház az elmúlt évben közös zsinatot tartott annak ellenére, hogy Ausztria területén 380 000 evangélikus és csak 17 000 református hívő él.

Biblia a Rádióban. Nem ez az első alkalom. A rádióban egyes vallástörténészek már több előadást tartottak a Biblia keletkezéséről, történetéről. A most megindult sorozat a mózesi könyvek rendjén magát a szöveget ismerteti. Károli ősi, veretes nyelvén, kiváló művészek olvasásában, érdekes és tárgy-szerű kommentárokkal.

Janosok Román tisztviselő 63 éves korában váratlanul elhunyt Bécsben. Holttestét hazaszállították és igen nagy baráti és munkatársi közönség jelenlétében helyezték el a farkasréti temetőben, dr. Ferencz József püspök szolgálatával. Felesége ősi erdélyi unitárius család sarja, Boros Ildikó és az egész rokonság gyászában őszinte szívvel osztozunk. A család 2000 Ft-ot adományozott az Unitárius Élet javára. Köszönjük.

Pálffy Gyula presbitert febr. 19-én otthonában köszöntötte Gálffy Gábor gondnok, Császár József gondnokhelyettes és Huszti János lelkész abból az alkalomból, hogy ezen a napon töltötte be életé 90. évét. A kedves együttléte megihletést fokozta, hogy köszöntötték hitvesét is, aki néhány nappal előbb, Julianna napon ünnepelte névnapját.

Örülünk annak, hogy idős presbiter testvérünk korához képest jó egészséggel él, és életkedve — akárcsak egész életében —, most is derűs és vidám. Kívánjuk, hogy Isten segédelmével még az elkövetkező esztendőben is így ünnepelhesse Pálffy Gyula és hitvese.

A budapesti egyházközség előjárósága köszöni azt az 1200 Ft összegű adományt, melyet Putnoky Anna ausztráliai lakos küldött dr. Erdős Mihály útnán.

A hazai szerb ortodox egyháznak ünnepsége lesz az év folyamán, amikor megemlékeznek a Rákevény levő katedrálisuk 500 éves jubileumáról. Az építés még Mátyás király idejében kezdődött, s mai szépségében is ékes dokumentuma a fél évezredes szerb egyházi művészetnek.

Miskolcon az elmúlt évben megnyílt az első magyar ortodox egyházi múzeum, mely nagyrészt állami támogatásból nyerte a rekonstrukciót és az egyes tárgyak felújításához szükséges fedezetet — közölte dr. Berki Feriz, a magyar ortodox egyház adminisztrátora.

Pázmány Péter munkásságát ma másként itéljük meg, mint egykoron tették, az ellenreformáció idején. Örömmel értesültünk a Magyar Püspöki Karnak ama határozatáról, melyben felkérték a Hazafias Népfrontot, hogy támogassa a Főváros illetékesének ama kérésüket, hogy Pázmány halála 350. évfordulója alkalmából nevezzenek el utcát vagy teret a magyar írásbeliség eme nagy emberéről.

Jan Paulsen, a Hetednapos Adventista egyház európai szervezetének elnöke febr. 2-5. között hazánkban tartózkodott, ismerkedett a magyar egyház életével. Nagyrészt értékelte a hazai adventista egyház vezetőségének tevékenységét, ismételtén elítélte az egyház rendezett életének megzavarására irányuló kísérleteket. Találkozott Szakács Józseffel, a SZET elnökével. Jan Paulsent fogadta Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke (MTI).

Rómában febr. 4-én díszdoktorrá avatták dr. Köpöczki Béla akadémikust, művelődésügyi minisztert. A római egyetem nagyereményében, az avatás alkalmából rendezett ünnepélyen Antonio Ruperiti, az egyetem rektora, valamint Achille Tartaro az egyetem bölcsészkarának dékánja méltatta Köpöczki Béla tudományos tevékenységét. Az ünnepségen jelen volt dr. Misur György, hazánk római nagykövete (MTI).

II. János Pál pápa febr. 5-én magánkihallgatáson fogadta a Vatikánban dr. Paskul László kalocsai koadjutor érseket, a Magyar Püspöki Kar elnökét és folyamatban levő ügyeket beszéltek meg.

Felhősné sz. dr. Császár Saroltát, a Beregi Múzeum igazgatóját az 1986. évi múzeumi hónap alkalmából a „Szocialista Kultúráért” jelvényt tüntették ki. Harmadik tudományos munkája „Temetkezési szokások a Beregi-Tiszaháton” címmel 1986-ban Debrecenben jelent meg, s azt a Szabolcs-Szatmár megyei szemle érdemének megfelelően részletesen méltatta. Kocsordi gyülekezetünkhöz tartozó hívőnknek szép sikeréhez szeretettel gratulálunk.

Buksa Mihályné, sz. Keresztesi Berta 1986. május 18-án meghalt Marosvásárhelyen, 96 éves korában. Nagy részvét mellett temették Kolesár Sándor esperes szolgálatával. Gyászolja hat gyermeke, számos unokája és kiterjedt rokonsága, köztük Buksa Attila, a Hőgyes utcai templomunk gondnoka és családja. A jún. 15-én tartott Hőgyes utcai istentiszteleten kegyelettel emlékeztek a melegsívű édesanyjára.

Homoródmás unitárius gyülekezetének hosszú évtizedeken át volt neves nagy papja Ajtay János, aki 1926-ban halt el. Ottani sírjában helyezték el a múlt évben fia, Ajtay László egykori budapesti presbiter hamvait Benező Dénes lelkész szolgálatával.

VÉNDIÁK-TALÁLKOZÓ. A volt kolozsvári és székelykeresztúri unitárius gimnáziumok hazánkban élő vendékkal szoros évi összejöveteleiket május hó második vasárnapján máj. 10-én de. 11. órakor tartandó istentisztelet keretében tartják a Nagy Ignác u.-i templomban. A közeledő csak azokat tudjuk ellátni, akik idejében írásban vagy telefonon jelentkeznek.

Ágoston József nyugdíjas, 86 éves korában meghalt. Évtizedeken át presbitere volt a Budapesti Unitárius Egyházközségnek, majd tiszteletbeli presbitere. Egyházunk története iránt mindig érdeklődést mutatott, sokszor megfordult Déván, s mindasszonyiszor kószorút helyezett el a Dávid Ferenc halálát jelölő emléktáblán. A 30-as években Bíró Lajos lelkész buzdítására megírta a Hódmezővásárhelyi Unitárius Egyházközség történetét.

Ama ritka híveink közé tartozott, aki nemcsak a templomban, hanem otthonában is, népes családjával együtt énekelte unitárius énekeinket. Öröm volt hallgatni színes elbeszéléseit életének hallatlanul gazdag eseményeiről, és szülőföldjéről, — Kadicsfalváról. Gyászolják gyermekeit, menyét, vejét, unokát, dédunokát, ismerőseit, gyülekezetünk tagjait. Temetésén, febr. 11-én, Benező Márton lelkész hirdette a vigasztalás ígért. A temetés utáni vasárnapon a gyászoló család és a gyülekezet kegyelettel emlékezett Hőgyes utcai templomunkban néhai atyánkfára, kérve Istent, hogy adjon neki csendes nyugodalmat, lelkét pedig fogadja magához az ő országában. (B. M.)

Rakottay Lászlóné sz. Csegezy Rebeka Ibolya, ny. ápolónő, 89 éves korában, hosszantartó gyöngéledés után elhunyt. Az utóbbi három évben Csermely László tanár és családja gondozta nagy szeretettel. Homoródkarácsonyfalván született, és ellátogatva szülőfalujába, boldogan imádkozott gyermekkorai unitárius templomában. A budapesti gyülekezet javára gyakran adományozott jelentős pénzeszegeket. Temetésén Benező Márton lelkész szolgált febr. 3-án.

A hódmezővásárhelyi különböző felekezetek gyülekezeti ökumenikus imahetet tartottak a január 18-25. közötti napokon. A református egyházközségek lelkészei által kialakított közös imaheti alkalomak rendjében, Kiss Mihály unitárius lelkész, jan. 20-án a susáni, jan. 21-én pedig az újvárosi református egyházközség gyülekezetében tartott imaheti szolgálatot, ezzel is bizonyítva a testvéri összetartozás tudatát.

Az egyházközség gondnoka részt vett a református Ó-templom gyülekezetének imaheti istentiszteletén, amikor is a róm. kat. egyház prépostja tartott szolgálatot.

Koesorden jan. 20-án temették Jakab S. Pál presbitert — énekvezérünk apját, akinek temetésén, a rossz idő ellenére, rendkívül népes gyülekezet vett részt. A szolgálatot Bajor János lelkész, püspökhelyettes végezte. A gyászoló család fájdalomában őszinte szívvel osztozunk.

A debreceni unitárius templomban istentisztelet keretében búcsúztak családjának tagjai Felhős Ferentől. A szolgálatot Bajor János lelkész, püspökhelyettes végezte. A hátramaradottnak őszinte részvétünket fejezzük ki, és csendes vigasztalódást kívánunk. A gyászoló család az elhunyt édesapát, Felhős Ferenc emlékére 1000,— Ft-ot adományozott a debreceni gyülekezet tatarozási költségeire.

Szentmihályi Szabó Péter tanár, író, magyar történelmi regénysorozatának harmadik kötete jelent meg Edua és Kun László címmel, melyben a 13. század magyar történelmének egyik évtizedét ismerteti, mely jelentősen összefonódott a magyar földre befogadott kun nemzetséggel.

Ágoston Jánosnak érdekes írása jelent meg a Reformátusok Lapja 1987. febr. 8-i számában. Hétköznapi jelenet címen.

Dr. Jakab Jenőné a hódmezővásárhelyi Zenekola tanára, febr. 26-án a városban zongorahangversenyen Chopin-műveket adott elő nagy sikerrel.

Dr. Sándor Jenő budapesti hívünk, egykori presbiter, 89 éves korában látogatást tett a budapesti gyülekezet lelkészi irodájában. Üdvözlét küldte püspökünknek, és két bibliai ajándékozott az egyházi könyvtárunk. Köszönjük a látogatást és az ajándékot.

Lovások opálmezőkön címen jelent meg egy válogatás a korábban sokszor félreértett népi költő, Sinka István költeményeléből (Magvető kiadása, 1987). A kiadvány szerkesztői Tolnai József és Medvigy Endre irodalomtörténészek. A kötetet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Az Egyetemi Színpadon febr. 28-án este nagy sikerű Erdélyi József estet rendeztek a Forrás kör tagjai. Reméljük, majd ismétlésre is sor kerül.

Mikó István főmérnökkel interjút közölt a Magyar Hírek dec. 7-i száma. A főmérnök a magyar—csehszlovák együttműködésben majdan felépülő bős—nagymarosi erőmű előkészületi munkálatait ismerteti, melyek jelenleg Dunakiliti térségében folynak. A riporter elmondja, hogy a monumentális munkagödör pereméről dzsippel szállnak alá, hogy onnan jobban érzékeljék a munkálatokat és eddig elért eredményeket. Mikó István a létesítményi munkák főmérnöke magyarázza: A méretek érzékeltesére annyit: a munkagödör területe 8—9 futballpályányi, mélysége átlagosan 14 méter. A teknőt azért kellett körülzárni, vízteleníteni, hogy majd „szárazon” végezhessek el a duzzasztómű műtárgyainak beépítését. A duzzasztómű rekesztli el majd a Duna jelenlegi folyását, s fölötté létrejön a dunakiliti tározó. Ebből ágazik ki az üzemvízesatorna, rajta a bős vízlépcsővel, erőművel, majd Szapnán tér vissza a Duna jelenlegi medrébe.

Az ilyen munkák majd hosszú évek múlva energia-szolgáltatásunkat gazdagítják.

Az északi evangélikus egyházkerület (püspöke dr. Nagy Gyula) megüresedett kerületi felügyelői tisztségére Farkasházi Ferencet választották meg.

Budapest felszabadulásának 42. évfordulója alkalmával több neves személyiséget tüntettek ki a Pro Urbe Budapest emlékéremmel, köztük Simándy József ny. operanékest. E nap febr. 13-a szomorú fordulója annak, hogy e napon vesztette életét egy még becsapódó utolsó lövedéktől az Attila úton, az úttest tisztítása közben, Kelemen Béla, a budapesti gyülekezet egykori gondnoka.

Kolozsvári Grandpierre Emil író köszönti a magyar társadalom számos szerve életének nyolcvanadik évfordulóján. Édesapja Kolozsvárt élt, és az első világháború utáni években költözött családjával Budapestre. Franciaországi tanulmányút után, az író is budapesti lakos lett. Könyveiben sok a visszaemlékezés az erdélyi életre. Mi is szeretettel köszöntjük.

Szankon, 1986. dec. 22-én, 68 éves korában elhunyt Szakács József magyarsárosi születésű fia. Nagy részvét mellett dec. 24-én búcsúztatta a helybeli temetőben Kelemen Miklós.

A Hazafias Népfront Hajdú-Bihar Megyei Elnöksége 1986. dec. 17-én ülést tartott, melyre az egyházak vezetőit is meghívták. A napirend keretében dr. Koesis Elemér tartott előadást. A HNF és az egyházak együttműködésének keretei, tartalma és perspektívája címen.

Egyházunk képviselőjében Bajor János debreceni lelkész vett részt az ülésen.

Lőrinczy Mózes, egyházunk kedves barátja, 87 éves korában elhunyt. Kívánsága szerint szűk családi körben temették egyházunk szertartása szerint Huszti János szolgálatával jan. 2-án. Emlékezetét megőrzi azok, akik ismerték és szerették.

Dr. Ijjas József kalocsai érsek, aki korábban más magas egyházi tisztségeket is betöltött, jó egészséggel érte meg 85. születésnapját. Egyházunk nevében püspökünk levélben köszöntötte.

Kipke Tamás az Új Ember c. katolikus hetilapban újabban Erdélyi kóborlások címen fényképekkel illusztrált írásokat közöl az erdélyi katolikus templomokban és gyülekezetekben észlelt tapasztalatairól.

Mócsy András akadémikus, régész és ókori történész 57 éves korában, hosszú szenvedés után elhunyt. Az Erdély története első kötetének társszerkesztője volt.

A Batthyány-mauzóleumot meggyalázták. Megdöbbenéssel hallottuk. A több feltört koporsó között volt a vértanú miniszterelnök Batthyány Lajos koporsója, valamint több családtagé, köztük az unitáriusként és egyházunk egykori jötevőjeként elhalt Benkezy Gáborné Batthyány Iona koporsója is. A rendőrség folytatja a vizsgálatot. Azóta az illetékesek a megrongált koporsókat és a bejáratot helyreállították.

Az Ország Világ c. szemle idel 3. számában beszélgetést folytatnak Köpöczki Béla akadémikussal az Erdély története című háromkötetes kiadványról. Hat képet is közölnek, köztük Bartók Béla Csik megyei vándorútján és az öreg Brassai Sámuel.

VASÁRNAPI ISKOLAI

vallásitanítási időpontok 7—14 éves gyermekek részére, — a rendes gyülekezeti istentisztelettel azonos időpontban de. 11 órai kezdettel — legközelebb: ápr. 26., máj. 10. és 24., jún. 14.

BUDAPESTI IFJÚSÁGI BIBLIAKÖRI

összejöveteleket tartanak a Nagy Ignác u. I. e. tanásteremben legközelebb ápr. 20., máj. 4. és 18., jún. 1. és 15.

Külföldi hírek

Az új esztendő elején sok külföldi ismerős nem pár soros karácsonyi és új évi üdvözlőket küldött, hanem nyomtatott, vagy sokszorosított hosszú levélben írt az elmúlt esztendő-ről, az abban elért eredményekről, vagy az új évre vonatkozó terveiről. Ilyen levelet kaptunk Elspeth Vallance ny. unitárius lelkészától, aki Oxfordban püspökünknek és más erdélyi ösztöndíjasoknak is tanuló társa volt. Férje, Arthur, aki több gyülekezetben szolgált, szintén nyugalomban van. Koruk ellenére, figyelemmel arra, hogy egyik gyermekük Új-Zélandban telepedett le, tervezik azt, hogy odaköltöznek a hosszú évek óta lelkész nélkül új-zélandi unitáriusok szolgálatára. Ha a munkavállalási engedélyt az ottani kormánytól megkapják, lapunk meg jelenésének időpontjában már megérkeztek új munkahelyükre.

A Great Hueklow-ban működő unitárius nyaralótelep új világi vezetőt kapott Alfred Hereher személyében, aki egyben, főként tavasztól őszig, a nyaralótelep kis templomában világi prédikátorként ellátja a szolgálatait.

Wonner Emma Achernből (NSZK) 1000.— Ft-ot küldött a pestlőrinci templom javítására, édesapja, tordátfalvi Nagy József, volt kolozsvári unitárius tanító, édesanyja, valamint bátyja, dr. Nagy József emlékére. Köszönjük.

Az angol unitáriusok szemléjének, a THE INQUIRER-nek a szerkesztését február elején Keith Gilley londoni lelkész veszi át. Az új szerkesztő a lap jelenlegi formátumát megváltoztatta, és az 1971. évi formátumhoz hasonlóan, adja ki a lapot.

A Schwelizerseher Vereln für Freies Christentum 1987. szept. 12-13. napján Genfben tartja ülését. A házigazda teendőket az Union protestante libérale genfi szekciója látja el. Az ünnepi istentiszteletet a genfi St. Pierre katedrálisban dr. Henry Babel lelkész végzi.

Szabédi Székely Lászlóról, a volt erdélyi Bolyai egyetem professzoráról, a tragikus sorsú költőről, a volt kolozsvári unitárius kollégium Kriza János nevét viselő önképzőkör egykori elnökéről, 80. születésnapján szép gondolatokkal emlékezett meg a szintén erdélyi irodalomtörténész Kántor Lajos az Új Tükör egyik legutóbbi számában. Születése 75. évfordulóján, néhány évvel ezelőtt lapunkban is meleg baráti hangon emlékezett rá a volt gimnáziumi osztálytárs, dr. Vernes Gyula, aki egyike Zsinatunk és Főtanácsunk legrégebben, még a két világháború közti években megválasztott tanácsosainak.

Lázár László mérnök, néhai dr. Lázár János egykori budapesti gondnokunk fia, aki 1940 óta Svájcban élt, 62 éves korában, hosszú szenvedés után, jan. 22-én elhalt Lausanne-ban. Felesége és leánya svájciak voltak, de ő olvasója maradt lapunknak élete végéig, s azt támogatta is. Édesapja sírját a monori temetőben időnként felkeressük. Budapesten élő testvére közölte szerkesztőnkkel a szomorú hírt.

Kászoni József horodószentmártoni lelkész szavát tette, hogy lapunk múlt évi utolsó számában, a Tíz sír című közleményünkben, megemlékezve a budapesti látogatása alkalmával elhalt és eltemetett Zoltán Sándor teol. m. tanárról, elírás történt, mert Zoltán Sándor nem Horodószentmártonban, hanem Homoródszentmártonban töltött eredményes munkával 52 esztendőig lelkészi szolgálatában. Köszönjük a figyelmeztetést, és sajnáljuk az elírást.

A Nők Világkonferenciáját június 23—27. között rendezik meg Moszkvában.

Sinfalvára dr. Kovács Lajos püspök kinevezte Buzogány Sándor vadadi lelkészt. Vadadra, a megüresedett állásra, Pál Adám baranglábi lelkészt helyezte át.

Toshio Miyake, a Konkókyo egyház feje, aki Izuo városában lakik Japánban, 1986-ban meglátogatta a Mongóliában élő buddhisták több monostorát. Tagja az IARF tanácsának, és üdvözlőit is küldte az ünnepekre.

Prof. dr. Bernard Reymondot a Lausannei teológiai fakultás professzorát a svájci egyházak szövetsége — Kirchenbund — 1987-re alelnökének választotta meg. Szerepével köszöntjük régi barátunkat új magas tisztségében.

Az Olaszországban 1954. óta működő Associazione per la Libertá Religiosa in Italia, melynek központja Milánóban van, prof. Umberto Pagnottát, aki Parmából gyakran felkeres leveleivel, 1985-ben a tanács tagjává választotta.

Dr. Joseph Fisher, egykoron amerikai parlamenti képviselő, jelenleg Reagan elnök tanácsadója — mintegy tíz évvel ezelőtt látogatta meg egyházunkat, és részt vett és felszólalt egy budapesti istentiszteletünkön. Szokásos családi levélben kíván boldog ünnepeket. Hét gyermekük munkásságáról is beszámol. Jim fia feleségével együtt Bangladesben töltött 18 hónapot segítve a fejlődő új ország gyermekproblémáinak megoldását.

Deborah Greeley, az elhalt dr. Greeley özvegye melegehangú levélben köszönte meg az Unitárius Életben közreadott megemlékezést férje elhalálásáról. Reméli, hogy egyházunk képviselőivel 1987 nyarán az IARF kongresszuson találkozni fog.

Kanadából Daniel Balázstól az 1876-ban főgondnokká választott Daniel Gábor lemondójától melegehangú levelet kaptunk, melyben elmondja, hogy a keleti partról nyugatra szeretnének költözni, egyik ott élő leányuk közelébe. Két leányuk van, az egyik agrónómus, a másik szociológus, Balázs fiuk mérnök, cementgyári műszaki vezető. Négy unoka teszi teljessé a családot. A gyermekek mind beszélnek magyarul. Az unokák most kezdték el a magyar nyelv tanulását. 1987 nyarán szeretnének hazalátogatni, mert feleségének 50. életévi találkozója esedékes.

Jim Olim amerikai unitárius parlamenti képviselő, aki 1985-ben a Capitoliumban, három másik unitárius képviselőtársával együtt ebédet adott az akkor Washingtonban járt két püspök és feleségeik tiszteletére, hogy szóban is halljanak az erdélyi és magyarországi unitáriusokról. Olim képviselő és felesége fenntartják a kapcsolatot püspökünkkel. Az idel karácsonyi üdvözlőket családí fényképes lapon küldték el, mely a boldog nagyszülőket és a hét örvendező unokát ábrázolja. Az ilyen köszöntések kedvesebbek és melegebbek, mint a szokásos karácsonyi vagy újévi üdvözlőlappal.

A Bund Freireligiöser Gemeinden Deutschland — a német szabadvallásos gyülekezetek szervezete 1986. nov. 30-án Offenbachban tartotta közgyűlését, melyen a megnyitót a körünkben is több alkalommal megfordult Helmut Manteuffel mondotta. Az ünnepi beszédet Szabadság és emberiség témakörben Armin Rieser tartotta. Szemléjük szerkesztője változatlanul dr. Eckhart Piltek karlsruhei lelkész, aki járt Budapesten és Erdélyben is.

A kvéker mozgalom egyik 1967-ben csatlakozott személyisége, Daniel A. Seeger több tanulmányt írt a béke és a vallásszabadság biztosítása érdekében. A Pendle Hill kiadójuknál megjelent A mag és a fa című tanulmányában elismeréssel ír a kubai és nicaragual emberiségi törekvésekről, és általában a dél-amerikai, szabadságot követelő mozgalmak képviselőiről.

Az amerikai unitárius univerzalista egyházon belül van egy szervezet, mely magát unitárius-univerzalista keresztény közösségnek nevezi. Tagjai lelkészek és világiak. Évente több alkalommal megjelentetnek egy folyóiratot tanulmányokkal és egy szemlével, melyet dr. Thomas D. Wintle Lancaster város unitárius lelkésze szerkeszt. A lancasteri gyülekezet élén ő követte a nyugalomba vonult, utóbb elhalt dr. Szent-Iványi Sándort.

A Népek Barátsága Érdemrenddel tüntették ki a Szovjetunióban Zsinba-Zsinso Erdnyejevet, a szovjetunióbeli Buddhista egyház elnökét 80. születésnapja alkalmából.

Akik eltávoztak

A Budapesti Egyházközség anyakönyvébe bejegyzett halottainkról szomorú szívvel adunk jelentést az 1986. augusztus 1-jétől 1986. december 31-ig terjedő időszakból:

ÚJPEST, MEGYERI TEMETŐ:

aug. 5.: Virág Lajos, 72 éves;
dec. 3.: Egyed Ferencné Szöcs F. Ilona, 38 éves;

ÚJ KÖZTEMETŐ:

szept. 5.: özv. Somogyi Zsigmondné Szathmári Berta, 85 éves;
szept. 8.: Jáger Károlyné Pál Eszter, 79 éves;
okt. 2.: Szöke Lajos, 67 éves;
nov. 27.: Költő Andrásné Régeni Jolán, 97 éves;
nov. 26.: Láng Mária, 86 éves;

ÓBUDAI TEMETŐ:

szept. 19.: Raduly Mihály, 74 éves;
szept. 30.: Patakfalvi Gizella, 83 éves;
nov. 14.: Haas Tivadarné Kovács Margit, 76 éves;

FARKASRÉTI TEMETŐ:

szept. 25.: dr. Barabás Csaba, 66 éves;
szept. 29.: Darkó Sándor, 82 éves;

PESTLŐRINCI TEMETŐ:

okt. 16.: Bodor Lajosné Pech Éva, 55 éves;
dec. 30.: Reményi Ferencné Szentgyörgyi Irma, 69 éves;

VÁC:

szept. 12.: Pálffy Miklós, 73 éves;

KECSKEMÉT:

dec. 15.: dr. Gründisch Mihályné dr. Fogarasi Klára, 75 éves;

GYŐR:

okt. 17.: Rázmány Domokos, 61 éves;

KARCAG:

szept. 4.: özv. dr. Tóth Gyuláné Gidófalvy Etelka, 66 éves.

A gyászoló családok fájdalmában osztozva, őszinte részvétellel őrizzuk halottaink emlékét, Jézus szavaival hűcsúszva tőlük: „Én vagyok a feltámadás és az élet: aki hisz énbenem, ha meghal is, él.” (:János 11,25:)

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

Felelős szerkesztőhelyettes

Szent-Iványi Ilona

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Telefon: 113-094

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkiadó postahivatalnál, a hírlapkiadóknál, a Posta hírlapüzletben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra.

Évi előfizetési díj 60,— forint
Egyes szám ára 10,— forint

INDEX: 25.842

Egyetemi Nyomda — 87.5559 Budapest, 1987
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

HU ISSN 0133—1272